

Egyes szám ára 30 fillér.

MAGYAR KÖNYVTÁR.

szervezői: RADÓ ANTAL.

619

VÉR MÁTVÁS

A SÁRGA HÁZ TITKA

ÉS EGYÉB ELBESZÉLÉSEK

MINDEN FÜZET EGYENKÉNT KAPHATÓ.

BUDAPEST
LAMPEL R. KK. (WODIANER F. ÉS FIAI) R. T.
KÖNYVKIADÓVALLALATA

A Magyar Könyvtár teljes jegyzéke bármely könyvkereskedésben ingyen kapható.

VÉR MÁTVÁS

A SÁRGA HÁZ TITKA

ÉS EGYÉB ELBESZÉLÉSEK

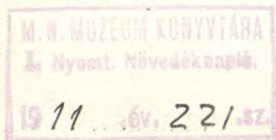
BUDAPEST,
LAMPÉL R. Kk. (WODIANER F. ÉS FIAI) R. T.
KÖNYVKIADÓVÁLLALATA.

~~Hung. t.~~
~~3482~~

12.097/619

~~12.097/619~~
018841

Wodianer F. és Fiai könyvnyomdája, Budapest.

A sárga ház titka.

I.

A házaknak ép úgy megvan a maguk jelleme, mint az embereknek, kik bennük élnek. S valami titokzatos hatás folytán, melyet az élettelen anyag gyakorol az élőre, a házak jelleme átragad lakóira s azok, kik soká laknak ugyanazon helyen, észrevétlenül hozzáidomulnak a házhoz, melyben életük leperreg, mint ahogy a jó házastársak vonásai is egymáshoz hasonulnak a hosszú együttélés folyamán. Vannak vidám, kaczer házacská, melyeknek keskeny vágású ablakai mögöl, vagy karcsú ívben hajló kiugróiról csak pajkos szemek s kedves, hamvas arczok villanhatnak elé, s vannak szigorú, aristokratikusan zárkózott házak, melyekben a nyugalomba vonult rőföskereskedő is hamarosan oly méltóságteljes, komor előkelőségű zománczot kap, mint egy száműzött fejedelem. Vannak jókedvű, pajkos házak, melyek egész nap hangosak a lakói vidámságától, s vannak zsémbesek, veszekedők, melyekben a legbékésebb ember is ingerlékenynyé, békétlenné és durvává válik. Vannak szelidek és félénkek, hivalkodók és nagyzolók, vannak kegyetlenek és vérszomjasok, hol egymást érik a családi tragédiák, s vannak titokzatosan, rejtelmesen borzalmasok, melyek kegyetlenül, mágikus varázsszal vonzák magukhoz a legtávolabbi utcákból, idegen városrészekből is a halálos ugrásra szánt embereket.

Az a sárga házacska, melyről e történetben szó lesz, — miért tagadnám, hiszen úgyis kiderül — romantikus természetű volt. Elvonult a világ zajától, s magasra nőtt, sűrű magnolia bokrok mögé bújva, hűvös objektivitással szemlélte a körülötte forró élet lázát. A sárga házacska mellett észrevétlenül zajlott le az élet lármája és tülekedése; nem hallotta, mert az udvarán felnyúló dús lombú platánfák zúgását figyelte, vagy nézte a pillangók kergetőzését, melyeknek szárnyain a fehéren izzó napfényben csillámlott az aranypor. Este meg azokat a titokzatos árnyakat nézte, melyek megnépesítették a platánok közti térséget s világos ruháikban ott libegtek kart-karba fűzve, az egyenes szárú tulipánok, vagy a fehéren világító jázminok között. A ház lakói voltak, békés, csöndes emberek, kik nesztelenül lépkedtek, suttogva beszélgettek s nappal is álmodtak. Nyugalomba vonult hivatalnokok, kik megöregedtek azokban az ismeretlen nevű, rejtett hivatalokban, melyekről nem tud más, csak a hivatalnok, ki fizetését ott veszi föl, s kik egy ártalmatlan s zajtalan munkában eltöltött élet után idehuzódtak vissza, hogy átálmodják az élet hátralévő részét. Itt telepedtek meg szőke, vérszegény leánykáikkal, kik sokan voltak s magasra nőttek, kik kezdetben üdék és fiatalok voltak, később azonban csunyácskák és öregecskék. Szívük és képzeletük azonban végig fiatal és üde maradt s egyforma rajongással nézték a házacska összes csodáit: a sárga falak közül ki villanó fehér vasrácsokat, a felhők aljáig nyúló platánokat, a magnolia bokrokat, a színes tulipánokat és színes pillangókat, továbbá Klári kisasszonyt.

Klári kisasszony volt a ház tulajdonosa és a lakók büszkesége. Ha leszállt az est, s végig sétált a

nyitott verandán, a lányok rajongó csodálattal néztek magas, fejedelemnői termetét, hófehér, de pompázó tömöttségű, hullámos haját, vértelen, de mégis üdeséget lehelő, finom arczát, nyakának bájos hajlását, kecses mozdulatait s leányosan merev, ringadozó járását. Minden lépését megvigyázták, minden pillantását követték, minden elszálló sóhajtását felfogták, de nem gyanakvással, nem irigységgel, hanem szeretettel és gyöngéd büszkeséggel. Szemükben ez a csendes nyugodtsággal lépkedő öreg kisasszony képviselte azt a titokzatos, rejtelmes valamit, aminek élet a neve, s azt a gyönyörteljes, izgalmas csodát, melyre szünetlenül gondoltak, mitől heves láz járta át testüket éjjel a vékony csipketakaró alatt, de aminek nevét nem merték kimondani. Az egész ház tudta, hogy Klári kisasszonynak valami regénye volt, de senki sem tudta, hogy mikép folyt le a történet. A sóvárgó, izgatott fantáziák, romantikus regényeken és erotikus novellákon felhízalva, csodálatos változatokat alkottak ez ismeretlen regényből s teleszőtték fantasztikus alakokkal, vérbeli hercegekkel, királyi tilalommal, véres, izgalmas párbajjal, szöktetéssel, intrikákkal és apai átokkal, de az igazat senki sem tudta, mert Klári kisasszony soha sem beszélt magáról senkinek, még bizalmasainak, a Piskolty kisasszonyoknak sem. Az idősebbik, Livia kisasszony látott ugyan egyszer nála egy halvány lila selyemmel borított, ezüst lakatocskával lezárt vastag könyvet, mely egy palisander dobozban állott s a doboz tetején aranyténtával apró, kerek betűkkel ez volt felírva: »Életem története. Csak halálom után nyitható fel.« De a lakat Piskolty Livia előtt sem nyílt fel s a titok továbbra is titok maradt, s a lányoknak meg kellett

elégedni a sejtelmekkel és találgatásokkal; de ők ezzel is beérték s míg Klári kisasszony végig haladt a verandán, izgatottan lesték a mozdulatait, s ha néha megállott s végig tekintett a körben sötétlő hegyeken, vagy felszívta egy leszakított jázmin-szál illatát, új tápot kapott fantáziájuk s egész életüket betöltötte a Klári kisasszonnyal való foglalkozás.

De akadtak a háznak egyéb szenzációi is. Minden évben egyszer eljött Tamás, a jövőmondó, s érkezéte édes izgalom fogta el a házat. Tamás ugyan maga nem mondott jövődöt s egyáltalában nem szólt soha semmit, de épen azért bölcs hírében állott s a lányok remegve néztek megtört fényű, barna szemeibe, mintha onnét akarnák kiolvasni jövőd sorsukat. E szemekből azonban nem lehetett kiolvasni semmit sem s Tamás az osztó sors kegyetlen közönyével szedte le válláról a háromlábú asztalkát, arra ráállította az apró rekeszekre osztott, színes lapokkal telerakott ládikát, kosarából egy pillanat alatt kirepültek a vállára, a fejére és karjára a rég ismert, kedves barátok s hangos füttyüléssel és csipogással üdvözölték a lányokat. A lányok ujjongással tipegték körül a madaraktól körülrepedett nagy, ormótlan embert és sürgették a jóst a jövődöért, miközben nevükön szölongatták a rájuk bámuló apró szárnyasokat. Mindegyik hű maradt régi kedvencéhez. Piskolty Liviának Manczi, a sárga kanári húzta ki a planétát, Piskolty Nellinek Fritz, a pintyöke, a Gerlaky kisasszonyoknak Zsuzsu, a veréb, a Szigety-lányoknak pedig Atalanta, a papagály. Ott tolongtak a kis asztal körül s szívdobogva, kipirulva, hol meg elsápadva olvasták a fehér és rózsaszín lapokra nyomott együgyű kis versikéket. Csak a Szentimrey kisasszony várt türe-

lemmel, de mégis aggodalmasan, mert tudta, hogy ő rá kerül a sor legutoljára, mert ő mindig csak a fehér egerecskével huzatott planétát. Úgy látszik, hogy Tamásnak is a fehér egér lehetett a kedvencze, mert mikor erre került a sor, megszakította konok hallgatását és baljóslatú közönyét, és élettelen szemeivel hamiskásan a Szentimrey kisasszony felé pillantva megszólalt :

— Bújj elő, kis egér, mindentudó, száz esztendő, fehér kis egér, s húzd ki a kisasszony szerencsáját.

Ekkor egy parányi fehér egér rohant elő kabátja újjából s körülszaladgálta apró talpait az asztalkát. A madarak ijedten rebbentek szét s a lányok is sikoltozva húzódtak hátrább. Csak a Szentimrey kisasszony maradt a helyén s megvárta, míg az egér megáll a ládácska közepén, apró, fehér fogaival kihúzza egy rózsaszín lapot s okos szemeivel rábámulva, feléje tartja. Szívdobogva nyitotta szét a lapot, a lányok köréje gyűltek, ő a boldogságtól remegő, a többiek egy kis irigységtől elfojtott hangon együtt olvasták énekes hangjukon :

*»Piros rózsza díszlik ébenszín hajadon,
Férjhez mégy az ősszel, viruló hajadon.«*

Az évek során ugyan már meglehetősen elvirult a hajadon, de ébenszín hajában még mindig piros rózsza díszlett s a sok csalódás után hitében meg nem rendülve, minden évben bizonyosra vette, hogy ez lesz az az ősz.

Néha pedig, egész váratlanul, a próféta is beállított. A próféta teljesen rejtélyes alak volt, senki sem tudta a nevét, nem tudták honnét jön és hová megy, miből él, csak azt tudták róla, hogy próféta, ki ismeri a múlt idők történetét s belát a

jövendő mélyébe. A régiek közül némelyek tudni vélték, hogy a próféta jól ismeri a Klári kisasszony történetét is s hogy neki is van valami szerepe e regényben, de bizonyosat senki sem tudott, bár kétségtelennek látszott, hogy Klári kisasszony és a próféta közt van valami kapocs, mely összefűzi őket. Ha a próféta megérkezett, Klári kisasszony is lejött a verandáról s kezét fogott vele ő is, épp úgy, mint a többiek. A lányok úgy látták, hogy Klári kisasszony szelid szemei ilyenkor kérdőleg tapadnak a prófétára, mintha egy kérdésre várna feleletet, de a próféta nem felelt, csak lesütötte csillogó kék szemeit s csöndesen, tagadólag bólintott ősz fejével. Klári kisasszony ilyenkor még jobban elfehéredett s piros ajkai is vértelenné halványodtak, lankadtan elbocsátotta a próféta kezét s az ő fehér keze is lehanyatlott, mint egy töben ketté metszett lilium. Hanem azért tovább is szelíden mosolygott s fejének egy finom mozdulatával helyet kínált a prófétának valamelyik platánfa alatt. A lányok is letelepedtek a platánok alatt terpeszkedő padokra s egymás derekát átfonva, fejüket egymáshoz hajlítva, figyelő szemekkel várták a próféta beszédét.

Az pedig, széles hátát és ősz fejét a százados fa kerges törzséhez támasztva, elmélázva nézett a messze kékségbe szótlanul és mozdulatlan, s csak mikor már az alkony sötéte a levegőbe csalta a tikkadt föld mélyén rejtőzködő szagos párákat, akkor szólalt meg. Hangja öregesen rezgett, de azért volt valami édes-bús csengése, ami rejtélyes szorongással töltötte el hallgatói szívét s fájdalmas remegéssel és a félelem kéjes borzongásával rázta meg testüket, amint elkezdte:

— Kezdetben teremte Isten a szomorúságot és

a bánatot és elárasztotta vele a világot. A szomorúságból és bánatból pedig fakasztja vala az életet s törvényynyé tette, hogy az élet csak a szomorúságban megfürösztve fogantassék. De el fog jönni valamikor a Megváltó, ki az életet megszabadítja a szomorúságtól és a vidámságot kiragadja a halál karmaiból, hogy az életnek ajándékozza.

A próféta nem adott bővebb magyarázatot, hogy honnét vette ez új s kissé értelmetlen genezist, bizonyítékot sem keresett a maga igazságainak megerősítésére, de az ő hallgatói nem is vártak sem magyarázatot, sem bizonyítékot, áhitattal hallgatták szavait s úgy érezték, hogy e szavakban van a megnyilatkoztatás, a kulcs, mely az élet rejtélyének zárját felnyitja. Ők minden magyarázat nélkül megértették s minden bizonyítás nélkül hitték a szavait. Hitték egyszerűen azért, mert próféta mondotta.

A próféta pedig kissé behunyta szemeit s ősz fejét teljesen hátrahajtva, folytatta :

— A vidám Megváltó azonban még nem érkezett meg s a szomorúság illata körüllebegi a világot.

A magnolia-bokrok már virágzottak s az alkonyi szellő magával ragadta a virágok illatát s összekeverve a jázmin bánatos szagával, odaszórta a platánok alá s amint ott együtt ültek, összefogódzkodva, egymás bánattól nehéz szívének dobogását hallgatva, világosan érezték, hogy a szomorúság illata körüllebegi őket.

A próféta azonban történeteket is tudott, érdekeseket és szomorúakat. Csakhogy egyiket a másikba fűzte, bonyolította őket, és soha sem lehetett egyiknek sem megtudni a végét. Nelli, aki a legkíváncsibb volt a lányok közül, néha nem állhatta meg, hogy félbe ne szakítsa.

— És hogy volt azután? Mi lett a történet vége?

A próféta szemrehányólag nézett rá; nem szerette, ha félbeszakították, de azért szelíd hangon felelt:

— A történet vége? A történetek nem végződnek be az életben, gyermekem. Az élet csak megkezdődik és bonyolítja őket.

Nelli valamit felelni akart, de a próféta nem hagyta megszólalni, hanem hozzátette:

— Csak a halál fejezheti be őket.

Aztán, ha már későre járt az idő, felállott, szépen elbúcsúzkodott s úgy, amint jött, eltűnt hirtelen, nyomtalanul.

A lányok pedig kart karba öltve, hosszú ideig sétáltak még, beszélgetve a szomorúságról és vidámságról, az életről és a halálról. Klári kisasszony is ott sétált a két Piskolty kisasszony karján fel s alá, néha egész éjjelig. Keveset beszéltek, de azért igen boldogoknak érezték magukat, mert lelkükre letelepedett a reménytelen szomorúság kéje.

S Nelli szólott:

— Igazán nem tudom, Klári kisasszony, hogy van az, hogy én néha álmaimban olyan vidám, olyan kitörő jókedvű vagyok, s reggel midőn felébredek, még sokkal szomorúbb és bánatosabb vagyok, mint mikor lefeküdtem. A vidámság talán csak álom, és nem része az életnek?

Klári kisasszony nem felelt, megcsókolta a lányokat, s aludni indult. De a veranda lépcsőjénél visszafordult, s az utána néző lányokhoz fordulva csendesen megszólalt:

— Az életnek vannak részei, melyeket csak az álmokban lehet végigélni. S higgye meg, Nellike, hogy nem ezek az élet legértéktelenebb részei.

S nagyon kedvesen mosolygott Nellikére.

II.

A próféta egy napon egészen szokatlan időben állított be, s ebből mindjárt sejteni lehetett, hogy valami váratlan esemény történt. A próféta szóba sem állott senkivel, hanem egyenesen Klári kisasszonyhoz sietett, s jó hosszú ideig maradt a szobájában. Hogy miről beszéltek, azt senki sem hallotta, csak sejteni lehetett, hogy valami rég keresett ismerőst talált fel, mert mikor Klári kisasszony kikísérte, hallották, mikor azt mondta:

— Ha már megtalálta, hát hozza is el.

Klári kisasszony igen izgatott volt, a hangja remegett és lángolt az arcza. A próféta is elvesztette rendes nyugalmát, nagyon sietett, s alig ment el, újból visszatért, de már másodmagával. Kísérője szép, magas öreg úr volt, büszke nézésű, kényes, katonás járású, bajusza hófehér, de fiatalosra nyírva, fején hófehér, matróz-formájú szalmakalapot viselt, s gomblyukában piros szegfű virított. Mindketten bementek Klári kisasszonyhoz, s az ajtó bezárult mögöttük.

Az egész ház lázban égett, minden ablakból leányfejek kandikáltak ki, s kíváncsi, tágra nyílt szemek meredtek a titkot eltakaró, fehér ajtóra. Lázas kíváncsisággal, a szokatlan izgalomtól kipirultan várták a történendőket, mert érezték, hogy e szokatlan látogatás csak a Klári kisasszony regényének folytatása. Képzeletük ezer képben rajzolta meg a színes, érdekes képet, melyet az irigy, fehér ajtó előlük eltakar, s mindenik másképen képzelte el a drámai jelenetet, mely a regényt befejezéshez viszi. Tudni azonban semmit sem tudtak, de mégis boldog örömmel töltötte el őket a gondolat, hogy

ime, végre közvetlen közelükbe került a regény egyik szála, s hogy ennek a titokzatos, rejtélyes történetnek ime, ők is részeseivé válnak. Csak a Piskolty kisasszonyok, kiknek egyik szobája ép a Klári kisasszony társalgója mellett volt, hallották a nyitott ablakon keresztül a beszélgetés egy töredékét.

Előbb az idegen hangját hallották, amint mondta :

— Itt alig változott valami.

Amire Klári kisasszony szelíd hangja válaszolt :

— Itt nem változott meg semmi. Csak ma mások a fiatalok, s nem azok, kik akkor voltak.

Azután sokáig nem lehetett hallani semmit, csak suttogást, tördelt szavakat, néha egy mély sóhaj, míg egyszer ismét világosan ki lehetett venni, amint az idegen kérdezte :

— Bűn volt az, Klári kisasszony? Csak tréfának vettem, hisz mind a ketten olyan fiatalok voltak.

Zokogás hallatszott. S Klári kisasszony zokogó hangjából csak annyit lehetett megérteni.

— Hogy bűn volt-e? Mit tudom én, hogy mi a bűn. Én csak annyit tudok, hogy az életem ráment.

Azután ismét heves zokogás hallatszott, majd a próféta csitító szavai verődtek ki a nyitott ablakon, azután nagy zuhanás és kétségbeesett kiáltozás zaja verte fel a házat.

Akkor már az egész ház a veranda lépcsőjén állott, s a próféta jajveszékelt :

— Segítség ! Hamar orvost ! Klári kisasszony rosszul lett !

Aztán siránkozva hozzátette :

— Mondtam, hogy ez nem neki való, hogy

megöli az izgalom. De nem akart lemondani e találkozásról.

Az orvos hamarosan előkerült. Gyorsan a szobába sietett, megvizsgálta a pamlagon heverő halál-sápadt leányt, s aztán fejét csendesen bólongatva, odafordult az ijedtségtől és borzalomtól megnémult embercsoport felé és magyarázólag mondta:

— Valószínűleg szívszélhűdés.

III.

Éjjel, midőn már az egész ház aludt, a két Piskolty kisasszony felöltözködött, s nesztelenül, mint a tolvajok, besurrantak Klári kisasszony szobájába.

A halott már a ravatalon feküdt, hosszú, fehér gyertyák lángja lobogott körülötte, de nem virrasztott mellette senki. A próféta ugyan éjjelre mellette akart maradni, de már este rosszul lett, s ágyba kellett fektetni.

A virágokkal elborított koporsóból nehéz, szomorú illat terjengett, s a gyertyák lobogó lángja félelmetes árnyakat rajzolt a falakra. Klári kisasszony azonban szelíden mosolygott, s a lányok nem féltek, vagy ha féltek is, a rémületet legyőzte a kíváncsiság, mely kiverte őket a takaró alól, s mely ellenállhatatlan erővel kergette őket, hogy nyomára jussanak annak a titoknak, mely egész életében, mint egy láthatatlan kísérő lebegte körül Klári kisasszonyt, s mely végül is ilyen drámai módon szakította meg életét.

Livia gyorsan megtalálta a palisander dobozt, kissé remegett a keze és dobogott a szíve, mikor kivette a szekrényből, s hogy megnyugtassa magát, félhangosan olvasta:

— Csak halálom után nyitható fel.

Aztán a halottra nézett, az tovább is békésen mosolygott, s Livia hozzátette :

— Most már szabad.

A doboz fenekéről előkerült a kis ezüst lakat kulcsa, s csak egy pillanat kellett, hogy teljes meztelenségében táruljon fel előttük az a csodálatos, káprázatos és nagyszerű eseményekkel teljes dráma, mely annyi esztendőn keresztül színes álmokkal töltötte meg képzeletüket.

Livia azonban habozott. Már jóval túl volt a harminczon és szívében már száradni kezdtek az álmok és vágyak virágai, most azonban e titokteljes, misztikus környezetben, e különös órában, a nehéz virágillat bódító hatása alatt, káprázatok és álmok serege kergetőzött agyában, s már rég nem érzett forró vérrohamok s édes ellankadások hozták gyors dobogásba szívét. Azt hitte, hogy ha a lakatot kinyitja, mindazok az örömek és gyönyörűségek, melyek varázsa olyan gyötrelmessé tették ifjúsága éjszakáit, a selyembe pólyált könyv lapjairól mind egyszerre, egy tömegben fognak szívére ránehezedni, s hogy nem bírja el az izgalmakat.

Nelli azonban még huszonöt éves sem volt, s mohó vágygyal kapta ki tünődő nővére kezéből a parányi kulcsot s felnyitotta a lakatot. A könyvet is el akarta venni, nővére azonban szelíden félretolta, s szemben a halottal, az asztal mellett leült egy székre, a könyvet felnyitotta, s halk, remegő, áhítatos hangon, mintha imát mondana a halott fölött, olvasni kezdte :

Május 7.

»Túlárad a szívem, ki kell öntenem valaki előtt. Apának azonban nem merek szólani, mert ő igen

szigorú, s az ilyen dolgokban nem érti a tréfát. Laborcznak ugyan szólhatnék, hiszen ő bálványoz engem, és soha el nem árulna, s azt hiszem, hogy sejt is valamit, de hát az mégis illetlen dolog volna, hogy a kertészünkre bízzak ilyen titkot. Azért hát ezekbe a lapokba zárom mindazt a sok gyönyörűséget, melyeket szívem már nem tud magába fojtani, így talán mégis megkönnyebbülök.

Az egész úgy jött, mint egy álom, vagy mint a vihar után előtűnő szivárvány. Itt élek, ebben az elhagyott, magános házban, soha idegen embert nem látva, s apa komor, zárkózott természetét ismerve, nem is sejtettem, hogy valaha is megismerkedjem egy idegen fiatal emberrel. S egy hónappal ezelőtt, mikor haza jött, hirtelen így szólt apa :

— Igaz, Klári, lakót kapunk. A kerti szobát kiadtam ma egy fiatal embernek. Valami mérnök, Lakatosnak hívják. Azt mondja, folyton úton van s így nem fog sok alkalmatlanságot csinálni.

Eleinte nem törődtem a dologgal, s nem gondoltam, hogy ez a dolog engem valaha is érdekeljen, de mikor először beszéltem vele, azonnal megéreztem, hogy életem döntő fordulathoz jutott. Leírjam, hogy hogy néz ki? Elmondjam mit beszélt? Nem, csak szívemben van helye a vonásainak, az alakjának, a tekintetének, s csak agyamban van helye hangja minden egyes rezgésének. Elmondjam, hogy mit érzek? Nem, hiszen azt úgy sem lehet szavakban kifejezni, csak azt tudom, hogy szívemen valami zsilib nyílt meg, s hogy a szabadon maradt úton nekivadulva rohannak a forró vérhullámok, s gyors keringésben örvénynyé szélesednek, s hogy ez a forró örvény szilaj gyorsasággal ragad engem felé, s én boldogan, kimondhatatlanul boldogan enge-

dem át magam e mámoros forróságú örvény sodrának.

Május 10.

Ma megcsókolt. Azt hittem, hogy meghalok, s most úgy érzem, hogy csak most kezdek élni. Vajjon éltem-e eddig?

Május 20.

Úgy volt, hogy csak egy napra utazik el, és már egy hete, hogy oda van. Azt mondta, hogy írni fog. Talán elfogták volna a levelét?

Május 25.

Apa ma azzal jött haza, hogy a kerti szoba újból megürült. Levelet kapott Lakatostól, melyben megírja, hogy hirtelen áthelyezték. Nagyon sajnálja, hogy nem jöhetett személyesen búcsút venni.

Deczember 1.

Harmincz év óta nem írtam e könyvbe. Nem volt mit beleírni. Harmincz év! Sok idő az, vagy kevés? Én nem tudom, mert én csak addig éltem, míg ő itt volt; a többi már csak álom, ép úgy, mint az azelőtti, míg nem ismertem. Úgy ment el, amint jött, hirtelen, előzmény nélkül, és senki sem tudta, hogy mit jelent ő az én életemben, sem az emberek, sem az apám, még ő maga sem. Senki más rajtam kívül. Én azonban tudom, hogy ő nem olyan ember volt az én életem számára, mint más, és sokszor úgy képzelem, hogy talán nem is emberi lény volt az, ki az én életem útját keresztezte, hanem valami rejtélyes erő, az Életnek egy hulláma, mely előtötte szívemet, s melynek nyomán megéreztem, hogy vagyok, hogy élek.

Harmincz év alatt nem bírtam nyomára jönni,

pedig Laborcz az egész országot bekóborolta utána. Laborcz azt állítja, hogy bizonyosan meghalt. Én azonban tovább kerestetem, mert bizonyos vagyok benne, hogy élnie kell, mert az az erő, mely róla, vagy belőle kisugárzott, s mely szívemben az élet lángját meggyújtotta, ma is ép oly erővel lobog szívemben, mint harmincz év előtt. Még élnie kell, s én bizonyos vagyok benne, hogy mi még találkozunk. Mi lenne, ha mi még egyszer találkoznánk? Szegény, meggyötört szívem, elbírnál még egy ilyen piros örömet?»

Livia elhallgatott, s becsukta a könyvet. Nelli, ki mohón leste a szavakat, bámulva nézett rá.

— Vége van? kérdezte csodálkozó hangon.

Livia a halottra nézett, s felsóhajtott.

— Igen, a történetnek most már egészen vége van.

Nelli azonban a csalódástól bosszús hangon, kissé heveskedve mondta:

— Az nem lehet, hisz nem történt semmi. Add ide csak azt a könyvet, kell még ott valaminek lenni.

Livia odaadta a könyvet, de nem felelt. Gondolatokba mélyedt, s a mint szeme rátévedt a halott nyugodt, megelégedett arczára, hirtelen vad keserűség és irigység fogta el. Végiggondolt a maga örömtelen, esemény-nélküli életén, aztán arra gondolt, hogy micsoda boldogság lehet egy olyan piros lánggal égő érzést hordani a szívben, mely harmincz év után is halálos ütemre tudja dobogtatni a szívet. Üresnek, szegénynek, kifosztottnak érezte a maga életét, s irigyen, haragosan nézett a halottra. Azután elszégyelte magát, keserűség és bánat fogta el, s bűnbánó zokogással borúlt a koporsóra.

Nelli ijedten rohant hozzá, s vékony karjaival kebléhez szorítva fejét, csitítgatta :

— No ne sírj, Liviám, ne sírj. Mi bajod? Mitől félsz? Mondom, hogy nem történt semmi. Végignézttem a könyvet, csakugyan nincs benne semmi más, mint amit felolvastál.

Aztán a csalódás miatt még mindig békétlenkedve, duzzogó hangon tette hozzá :

— Igazán mást vártam. Hiszen ez nem regény, ez nem titok. Mi volt ezen a semmiségen annyi rejtegetni és féltetni való?

Livia elcsitult. Megbékülve a halottal is, önmagával is, felállott, s könnyes szemeivel rámosolyogva Nellire, felelte :

— Te még gyermek vagy, Nelli, s nem érted. Az életet csak a regényeidből ismered és nem tudod, hogy a legtöbb nő végigéli egész életét, anélkül, hogy ennyi is történnék vele.

A zsákmány.

Láposyné reggel elpirulva, sértődött arczczal gyűrte zsebébe Joob Mihály levelét s feltette magában, hogy nem is felel neki. Délben úgy határozott, hogy válaszol a levélre, de nem megy el a kért találkozóra. Délután öt órakor aztán észrevétlenül kisurrant a villa hátsó ajtaján.

A Páfrány-út már teljesen néptelen volt. A nyaralókat már rég hazaverte az őszi köd, az erdei magános sétálók pedig mindig elkerülték ezt az elhagyott, félelmetes utat, melyet az erdő titokzatos őslakói sehogy sem akartak átengedni a betolakodó jövevényeknek. A jövevények ugyan a kultúra szent nevében birtokukba vették az egész erdőt, de azért, mikor erre a magános, rejtett útra tévedtek, félve, loppal jártak, mintha tilosba léptek volna, mert ezen a szűzi, ember nem járta helyen világosan érezték, hogy a kultúra minden lépése betörés a természet birodalmába.

Láposyné azonban semmi félelmet sem érzett. Izgatott idegeire csillapítólag, zsongítólag ütődött le az erdő csöndje, melyből nem ijesztő némaság, hanem valami halk, bágyasztó melódia áradt. A nagy magánosság csak megnövelte bátorságát, mert úgy érezte, mintha el lenne vágva az egész világtól, s mintha az az ezernyi fonál, mely őt másokhoz fűzte, s mely minden mozdulatát és gondolatát

kormányozta és korlátozta, egyszerre vágódott volna le róla. Érezte a nagy, felelősség nélküli függetlenség gyönyörét, melyre minden asszony rászomjazik, kinek ágya mellé hosszabb ideig volt férfinyoszolya állítva. Lassan, sétálva lépkedett, hosszan, mélyen lélegzett, beszívta az erdei virágok illatát, nézegette az utat elborító hervadt faleveleket, az égbe nyúló százados tenyőket, melyeknek malachit-zöld koronáját egymásba kötötte az őszi szél nyomán odaverődött bikanyál. S amint az erdő mélyéből egyre hangosabb zsongással verődött fülébe az erdő muzsikája, úgy tűnt föl előtte, mintha a fák között száz és száz ezüsthúr lenne kifeszítve, melyeken egy láthatatlan zenész arany vonójaként rezzenet végig az októberi nap bágyadt sugara.

Az út egyre zordabb, egyre kietlenebb lett, de észresem vette. Gondolatokba mélyedt. Előbb Joobra gondolt, ki már bizonyosan türelmetlenül várja a kápolnánál. Azután a kis leánya jutott az eszébe, kinek a nagy sietségben elfelejtett uzsonnát kinnhagyni. Szíve összeszorult, ha rágondolt, hogy a kis leány nemsokára éhesen, kisírt szemmel fogja keresni az üres szobában, s csaknem visszafordult. De aztán megvívasztalódott, hogy a szakácsnő bizonyosan leküld a vendéglőbe, ha látni fogja, hogy nem jön haza a rendes időre. Férjére is gondolt s eszébe jutott, hogy másnap el fog utazni s hogy ma bizonyosan korábban jön haza, hogy hosszabb ideig legyenek együtt. Maga előtt látta férje nyugtalan, aggódó és gyanakvó pillantását, de semmi félelmet és semmi lelkifurdalást nem érzett. Biztos volt magában és biztos volt Joob Mihályban is. Sohasem tudta megérteni férje kínzó s mindkettőjükre gyötrelmes féltékenységét, mikor Joob mindig

csak a legnagyobb tisztelet hangján beszélt vele s mikor köztük sohasem volt más, mint a legtisztább, legideálisabb barátság. Miből merítette férje a jogot, hogy őt meggyanúsítsa? Hiszen tudta, hogy szereti őt is, a kis leányt is, s hogy becsületes feleség s tiszta anya akart maradni. Ismerhette eléggé s jól tudta, hogy ura az érzékeinek, hogy nem képes csalni s hogy nem bírná elviselni a kis lánya tiszta tekintetét, ha szemeiben valaha idegen férfi csókjától lángolna fel a tűz. Miért tiltotta be tehát férje a Joob látogatásait? Mitől félt? Mit képzelt? Érezte, hogy benne nem volt semmi hiba, hogy semmi olyat nem tett, még csak nem is gondolt, ami férje jogait sértette volna; így hát csak az urában lehetett a hiba, csak az ő lelke lehet olyan alantas járású, hogy félremagyarázta a Joob látogatásait. A férje nem képes megérteni, hogy egy fiatal férfi úgy közeledjék a nőhöz, hogy abban ne az asszonyt, hanem az értelmes, művelt embert lássa, kinek társasága ránézve szükséges, megnyugtató, felemelő, ki után türelmetlenül vágyakozik, anélkül, hogy e vágyódásban része volna az érzékségnek. Mennyivel különb ember ez a Joob, ki olyan határtalan tisztelettel nézett fel reá, ki még gondolatban sem mert volna róla rosszat feltenni s ki világos tudatában volt annak, hogy a más asszonya, a más gyermekének az anyja előtt csak szentség lehet. Aztán önmagára gondolt, a maga érintetlen, büszke lelkére, melytől távol állott minden szenny és rútság, és kevélyen emelte fel a fejét. Meg volt róla győződve, hogy valami nemes, magasztos tettet visz véghez, midőn Joob könyörgő levelének engedve, alkalmat ad neki, hogy elutazása előtt búcsút vehessen tőle, s amint a rejtett erdei

úton a találkozóhely felé közeledett, világosan érezte, hogy a lelke toronymagasságban áll a férjéé fölött.

Egyszerre körülnézett. Kereste a tisztást, mely mögött a kis kápolna áll, ahol Joob várja. De a tisztás seholsem látszott, köröskörül csak a százados fák sötétlettek s az út sehogy sem akart véget érni. A hanyatló nap sugarai még bújkáltak a tűlevelű fák koronáján, de lent, az erdő mélyén, már ólálkodott a homály s köröskörül mintha titokzatos árnyak jártak-keltek volna.

Megijedt. Attól félt, hogy eltévesztette az utat. Aztán eszébe jutott, hogy az út egyenesen vezet a tisztáshoz, bizonyosan nagyon lassan ment, azért tart ilyen sokáig. Sietni kezdett, csaknem szaladni s a sebes menéstől s a hirtelen támadt ijedtségtől hevesen dobogni kezdett a szíve. Kissé megállott, hogy megpihenjen. Ekkor valami reccsenést hallott a háta mögött, aztán halk, óvatos lépéseket, s már éppen újból futásnak akart eredni, midőn a háta mögött megszólalt egy nyers, durva férfihang:

— Álljon meg, asszonyág!

Ijedten fordult hátra s nem mert mozdúlni a helyéről.

Pár lépésre tőle, egy vastag fa törzséhez támaszkodva, egy rongyokba burkolt ember állott. Fedetlen fejéről arczába hullott kóczos, koromfekete haja. s összevegyült a durva szőrrel, mely egész arczát benőtte. Kezét vastag, kemény dorongra támasztotta, s villogó, komor szemei parancsolóan villantak a halálsápadt asszonyra.

Láposyné mocczanni sem mert. Borzalommal és kíváncsisággal meredt az előtte álló züllött alakra, mert hirtelenében az az érzése támadt, hogy talán nem is élőlény az, ki oly daczos, komor pil-

lantásokkal méregeti, hanem valami rém, melyet izgatott fantáziája termelt, vagy valamely, a régi időkből itt felejtett szatir, ki megzavart nyugalmaát féltve, el akarja ijeszteni.

Az azonban újból megszólalt :

— Jó estét, asszonyság.

Az asszony kissé magához tért. S erőt véve remegésén, kényszerített nyugodtsággal válaszolt :

— Jó estét. Mit kíván, jó ember?

— Pénzt.

Aztán, mintha szükségét érezte volna a magyarázatnak, hozzátette :

— Három nap óta nem ettem.

Az asszony megkönnyebbülve lélegzett fel. Csak egy szerencsétlen koldusember, gondolta magában. Aztán kivette tárczáját s minthogy még mindig nem mert közelebb menni, elébe dobott egy forintot.

— Vegye fel, jó ember. Ezen jóllakhatik.

Az ember meg sem mozdult, csak a szemei villámlottak haragosan s fenyegető hangon szólott :

— Kevés.

Az asszony elébe dobta a tárczáját.

A férfi azt sem vette fel, hanem megszólalt :

— Az ékszereket is !

Láposyné elsápadt. Most már tudta, hogy nem koldussal, hanem rablóval van dolga. Egy pillanatra az jutott eszébe, hogy segítségért kiált, de amint aggodalmas tekintete végigsiklott a vad, züllött ember állatias arcán, belátta, hogy minden hiábavaló lenne. Leszedte füléből apró, topáz függőit, ujjáról a gyűrűket s odavetette a rabló elé.

— Nincs egyebem. Most már hagyjon békében elmenni.

A férfinak durva nevetésre nyílt a szája.

Szemeiben homályos láng lobbant fel s előbbre lépve a fa törzsétől, csendesebb, de parancsoló hangon szólott:

— Még egy csókot is akarok. Egy év óta nem csókoltam asszonyt.

Láposyné rémülten hátrált. Aztán hirtelen összeszedve hanyatló erejét, örült szaladással megindult a tisztás felé. Az irtózatot futástól és a szörnyű ijedtségtől egyre gyorsabban kalapált a szíve, lélegzete egyre jobban fogyott, s érezte, hogy már nem képes tovább menni. Háta mögött mindinkább közelebb hallatszottak az üldöző nehéz, az avarban is dobbanó léptei, már hallotta hörgő, szaggatott lélegzését, s mikor egy pillanatra megállott, hogy lélegzetet vegyen, rémülettel érezte egy csontos, kemény kéz szorítását. Védekezni próbált, kissé hátrafordult s ekkor egy vigyorgó, a vágytól még jobban eltorzult arcot, két nedves, homályos lánggal égő szemet pillantott meg, orrába egy forró, pálinkagőztől és emberi verejtéktől nehéz, savanyú lehelet csapott, s az ijedtségtől, a borzalmas futástól, a szörnyű szag nyomán támadó undortól erejét veszítve, eszméletlenül esett az utat elborító levél-takaróra.

Mire magához tért, már beállt az alkony. Az őszi este hűvös levegője végigcsapott az erdön, úgy hogy megborzongott. Fázni kezdett. Kimerültnek, végtelen szerencsétlennel érezte magát, meghalni szeretett volna. A zokogás is fojtogatta, de nem tudott sírni. Csak végtelen undort érzett és halálos fásultságot. Nem is tudta, hogy merre indul; haza akart menni, s mégis azon vette észre magát, hogy egyszerre a tisztáson állott. Ekkor eszébe jutott Joob s befordult a kápolna felé.

Joob még várt reá.

— Már attól féltem, hogy el sem jön, — szólott elébe szaladva. — De itt vártam volna éjfélig is, — tette hozzá hizelkedve.

Az asszony szomorúan mosolygott. Amint megütötte fülét a kedves, hizelgő hang, úgy érezte, mintha valami lágy simogatást érezne, mely megremegtette egész testét. Valami jóleső nyugodtság, a biztonság érzése fogta el, szíve körül valami melegség támadt, heves megindulás fogta el, a rettenetes fásultság helyébe mély keserűség, vigasztalan bánat lépett, s e bánat, e szenvedés, gyönyörűséggel, édes kéjjel folyta körül vére minden csepjét, s e gyönyörűségben megenyhülve, egészen beleolvadva, fölengedett a torkát fojtogató keserűség s egyszerre, minden átmenet nélkül heves sírásra fakadt.

A férfi ijedten fordult hozzá :

— Mi baja? Megbánta, hogy eljött? Hiszen csak látni akartam. Egyszer még, mielőtt örökre elhagynám.

Az asszony könnyein keresztül rámosolygott, de tovább zokogott. Boldogsággal töltötte el az az érzés, hogy itt az elhagyott erdő mélyén, az est magányában épp oly biztonságban ülhet e mellett a férfi mellett, mintha a szalónja pamlagán ülnének, s hogy mikor örökre válni készül tőle, akkor sem kíván, akkor sem remél egyebet, mint hogy még egyszer láthassa. Büszkeséggel telt meg a szíve, ereje, önbizalma újból visszatért, érezte, hogy még mindig a régi, sérthetetlen, elérhetetlen magasságban álló nő, kire csak hódolattal, a megközelíthetetlen-ség iránti mély alázattal mer feltekinteni a szerelmes férfi. Határtalan örömmel, hálával töltötte el e viselkedés, boldog volt, hogy nem csalódott, boldog

volt, hogy bízhatott. Nagylelkű akart lenni, aján-dékozni akart.

Odanyújtotta kezét a férfinak s ott hagyva kezét annak tenyerében s túrva annak gyöngéd szorítását, még mindig könnyezve, s a sírástól szag-gatott hangon, de mosolyogva mondta :

— Nem kellett volna eljönnöm. Haragudtam is magára, hogy erre kért s hogy tel merte tételezni rólam, hogy eljövök; de látja, mégis itt vagyok. Nekem is nagyon fájt volna, ha nem láttam volna még egyszer magát.

Joob megremegett. Érezte kezében az asszony meleg, vergődő kezét, látta annak kéjes ellágyulását, forró sós könnyei arczába folytak s úgy képzelte, hogy e sírás, e görcsös remegés a magával nem bíró, szerelmes asszony végső ellankadása. Kivette kendő-jét s gyöngéden szárítgatni kezdte vele az asszony könyeit.

A kendőből finom illat áradt, az asszony be-húnyta szemét és magába szívta a parfümnek, az erdei földből kiáradó kábító párával összefolyó, nehéz illatát. Kissé megszedült, édes bágyadtság lepte meg s fejét közelebb hajtotta Joob vállához, úgy hogy lecsüngő hajfürtjei megérintették annak arczát.

Joob csókokkal borította el az asszony keztyűs kezét, aztán elébe borúlva, átkulcsolta térdeit s ruháját kezdte csókolgatni.

Láposyné gyöngéden el akarta tolni magától s rápillantott.

A hold éppen a Joob arczába sütött s meg-világította mámoros arczát.

S amint az asszony ezt a gyönyörtől, izgalom-tól vonagló arczot, a fátyolos, mámoros tűzű szeme-

ket megpillantotta, elrémülten ugrott fel helyéből. Csodálatos eszmetársítás révén valami maró, undorító szag csapott orrába. Rettentő pálinkagőzt s nehéz verejtékszagot érzett. S mintha ez érzés nyomán támadó szörnyű emlék egyszerre világosságot gyújtott volna agyában, mint egy villanás, úgy támadt benne a lesújtó felismerés, hogy az erdő rongyokba burkolt, vad haramiája s e finom külsejű, szelid, csendesen rajongó ember közt csak az ápoltságban és illatban s nem az érzésben van a különbség, őt mind a kettő ugyanazon szemmel nézi s mindkettőt azonos vágy kergeti felé, s hogy a szobája sarkában suttogó, hajlongó, finomkodó kultúrember szemében ő épp úgy nem tisztelni való, megközelíthetetlen istennő, hanem csak a más asszonya, a könnyű préda, leterítésre váró zsákmány, mint az erdő mélyén leselkedő bandita előtt. És semmi különbséget sem látva a kettő között, lelkében összezavarodtak és egybefolytak az események, s mintha most esett volna rajta valami megtorlásra váró szörnyű sérelem, hiszterikus, görcsös zokogás közt szinte magánkívül sikoltotta Joob felé:

— Takarodjék, gyáva martalócz... milyen gyalázatosság... pfúj, milyen alávalóság!

És magasra emelt parányi ökle teljes erejéből csapott le a megdöbbent férfi aggastyánszürkékévé rémült arczába.

Mások kezében.

Erdei tisztás. A háttérben nagy, százados fák meredeznek, elől elszórtan egy-egy pad elfáradt sétálók számára. Egyiken két férfi ül egymás mellett. Az egyik szép magas, hófehér hajú és szakállú öreg úr. Nyájas, tiszta arczáról, csillogó kék szeméből jószág, nemesség sugárzik, síma, ráncznélküli homloka tanúskodik, hogy megelégedetten, derült harmóniában teltek napjai. A másik fiatalabb, de ennek hajából is kiszedte már a színt az idő, kissé megroskadt vállai, a szeme alatt sűrűn és mélyen benyomódott ránczok mutatják, hogy ő is túlhaladt élete delén. A szemhatárt köröskörül magas hegyek zárják el, melyek csúcsán az alkonyuló nap sugaraiban messzire csillog a hó. A hegyek ölen sötétvizű tó borzong az esti szellő csiklandozása nyomán. A tóban, a tisztás mentén néhány hattyú úszkál, messze, a hegyek felé egy magános csónak siklik a vizen.

Az öreg (egyre nézi a folyton távolodó csónak futását): A napgolyó már majdnem legurul a hegy oldalán s azok még egyre messzebb, mindig beljebb mennek. Milyen könnyelmű emberek vannak a világon.

A fiatal: Miért? A tó egész csendes. Ilyen szép nyári alkonyon a víz nem veszedelmes.

Az öreg: A víz nem veszedelmes. De az ember? Az emberre mindig az ember a legveszedelmesebb.

Hogy bízhatják rá magukat egy idegen, ismeretlen hajósra, kit sohasem láttak s kiről azt sem tudják, kicsoda ?

A fiatal : De hiszen ennek a hajósnak ez a mestersége. A kirándulók beülnek a csónakjába, átevez velük a tavon, aztán visszahozza őket, megkapja a maga egy-két koronáját, megemelintí a sapkáját, aztán vége. Miért kellene az ilyen embertől tartani, miért kellene ismerni? Az a fő, hogy értse a mesterségét. Az meg bizonyos, hogy érti, évek óta jár a vizen, még sohasem történt semmi baj.

Az öreg : Mindegy, mégsem bíznam magamat olyan kormányosra, akit nem ismerek. (Kis vár-tatva) : Olyanra sem, akit ismerek. Csodálatos, hogy a legtöbb ember egész életét idegen kormá-nyosra bizza.

A fiatal : Úgy látszik, nem nagyon bízik az emberekben.

Az öreg (vizsgálva végignézi) : Mondja, hány éves ön ?

A fiatal (meglepetve) : Nemsokára ötven le-szek. — Miért kérdi ?

Az öreg (sóhajtvá, kissé írgykedve) : Ötven ? Óh be szép idő ! (Kissé szomorúan.) Én már hetven-kettő multam. Hanem én már ötven éves korom-ban is tisztában voltam az emberekkel.

A fiatal (sértődötten) : Én is tisztában vagyok. Azt hiszem, hogy mióta összebarátkoztunk s együtt járjuk az erdőt, észrevehette, hogy van egy kis emberismeretem.

Az öreg : Emberismerete ? Lehet is az embert kiismerni. Ugyan miről ? (Gúnyosan) : Kameleont a színéről, embert jelleméről. Ma jók vagyunk,

holnap gonoszok, ma gőgösek, holnap alázatosak. Én öreg ember vagyok, de azt nem állítom, hogy van emberismeretem, csak azt mondhatom, hogy tisztában vagyok az emberekkel.

A fiatal : Nem értem, hogy mi a különbség.

Az öreg : Csak azt tudom, hogy minden ember mindenre képes. Jóra és gonoszra egyaránt. Ez az egyetlen igazság, amit az emberről egész biztosan tudhatunk. S aki ennyit tud, az nem óhajt mások kezében lenni.

A fiatal : Mások kezében ? Hogy érti ezt ?

Az öreg : Sohasem gondolt még arra, hogy ez a világ úgy van berendezve, hogy mindnyájan mások kezében vagyunk ? Hogy egész életünket, a boldogságunkat, a jólétünket mások irányítják ? Hogy mindig mások kezében van az életünk ? Ha eszem, a szakácséban, ha hajóra vagy vasútra ülök, a gépésében, ha alszom, az inasoméban, ha beteg vagyok, az orvoséban, attól függ az életem, az egészségem, hogy ezek ostobák-e vagy okosak, jók-e vagy gonoszak abban a pillanatban, mikor rájuk vagyok bízva, mi hasznosabb nekik, az életem vagy a halálom. Sohasem gondolt még erre ?

A fiatal : Sohasem jutott az eszembe. De nem is úgy van, amint ön mondja. Mindnyájan a véletlen, a végzet kezében vagyunk.

Az öreg : Nem. Emberek kezében vagyunk. S ez a rettenetes. Nem találja, hogy ez rettenetes ?

A fiatal : Nem találom. Ha igaza volna is, egész szépen el lehet így is élni. Én legalább egész jól töltöttem az életemet a világ ilyen berendezése mellett. S úgy tudom, ön is. Hetvenkét év ilyen jó egészségben, ilyen szép fehér, síma arczczal, ilyen egyenes tartással, egész szép dolog. Látja,

egész szépen, baj nélkül megöregedhetünk a mások kezében.

Az öreg : Csakhogy én kivontam magam a mások kezéből. Még iskolásgyerek voltam, mikor egy napon ezt a mondatot fordítottam az iskolában : Dionisius, Sirakusa kényura, saját leányait taníttatta meg borotválni, hogy ne kelljen a nyakát borbély kezére bízni. Ez a mondat azóta sohasem ment ki a fejből. Én sem bíznám a nyakamat borbély kezére. (Kis vártatva.) Ha lányom volna, arra sem.

A fiatal : Milyen rettenetes élete lehet önnek.

Az öreg : Nem eszem két nap egymásután ugyanabban a vendéglőben, nem alszom ugyanabban a szállodában. Az inasomat váratlanul küldöm el, mikor nem is számíthat rá. Ha az orvos gyógyszerrel rendel, másik orvossal vizsgáltatom meg, de ha elkerülhetem, nem is hivatok orvost. Nem akarok senki hatalmában lenni. Egy szörnyű betegség kínoz pár év óta, egy gyógyíthatatlan baj, mely előbb-utóbb végez velem. Hirtelen, minden előzmény nélkül szokott rámtámadni. Irtózatos roham. De nem kezel orvos. (Zsebéből kis üveget huz elő.) Mindig magammal hordom ezt a kis üveget. Ha előjön a roham, pár csöppet nyelek le s a roham elcsöndesedik. Addig, ameddig. (Az üveget vissza akarja dugni a zsebébe, de melléje teszi s az üveg észrevétlenül lecsuszik a puha homokra.)

A fiatal : De hát ez rettenetes önkínzás. Ez betegség. Csak nem gondolja, hogy mindenki gazember !

Az öreg : Azt nem, csak azt, hogy mindenki az lehet. Miért tegyem ki magam eshetőségeknek? Független akarok lenni. Magam ura akarok maradni. Nem akarom magamat másoknak kiszolgáltatni

A fiatal : Mindnyájan egymásra vagyunk utalva. De azért nem vagyunk kiszolgáltatva egymásnak. Van törvény, van rend, van lelkiismeret. Minden ember rászorúl a másik segítségére, szolgálatára, vagy munkájára. Az inasom engem kiszolgál, vigyáz a lakásomra, de azért nem követelhet tőlem mást, mint hogy megfizessem érte. Azért még nem vagyok kiszolgáltatva neki. Sohasem jutna az eszébe, hogy a kezében vagyok. Nevetséges.

Az öreg : Addig, míg nem ébred öntudatra. Vakon járjuk a világot s nem látjuk, hogy úgy születünk bele egy kibonthatatlanul összebogozott lánczba, hogy mi a mások kezében, mások a mi kezünkben vannak. S addig, míg a szemünk meg nem nyílik, nincs is baj. De ha látni kezdünk, ha öntudatra ébredünk, ha észreveszszük, hogy valaki a hatalmunkban van! Ha megérezzük, hogy a mások sorsa tőlünk függ!

A fiatal : Akkor ?

Az öreg : Akkor döntünk a sorsa fölött. Ítélnünk fölötte. S mindig úgy, ahogy nekünk jó, ahogy nekünk hasznos. Sohasem úgy, ahogy neki jó. A mi érzésünk, a mi szeszélyünk dönti el azok életét, kik kezünkben vannak.

A fiatal : A becsületes ember érdem szerint ítél.

Az öreg : Kénye-kedve szerint ítél. Kegyetlenül ítél. Úgy ítél, mint aki tudja, hogy sohasem lehet felelősségre vonni.

A fiatal : De felelősségre vonják. S akármilyen gonosz, a félelem mindig mérsékletre bírja.

Az öreg : Látszik, hogy sohasem tartotta egyszerre sok ember sorsát a kezében.

A fiatal : Az igaz. De ha kezemben lett volna

is, akkor sem hiszem, hogy visszaéltem volna a hatalmammal.

Az öreg : Csak élt volna vele. S a hatalommal élni, annyi, mint visszaélni. Én már megpróbáltam. Négy száz munkás dolgozott a gyáramban.

A fiatal : Azok nem voltak hatalmában.

Az öreg : Azt tettem velük, amit akartam. Addig dolgoztak, míg nekem jólesett, s annyiért, amennyit fizetni akartam. S csodálatos, hogy nekem mindig az esett jól, ha kevés pénzért sokat dolgoztak. Sohasem jutott eszembe, hogy ezek az emberek magukért élnek, mindig úgy képzeltem, hogy csak miattam élnek. Kiszívtam csontjaikból a velőt, ereikből a vért, gondtalanul, lelkiismeretfurdalás nélkül. Sohasem jutott eszembe, hogy igazságtalan vagyok. Hiszen csak a hatalmammal éltem. S ők is mindnyájan helyesnek, magától értetődőnek tartották ezt a rendet, eszükbe sem jutott, hogy másképp is lehetne. (Hirtelen a hegyek felé mutatva.) Nézze csak, a csónak visszafordul.

A fiatal : Igen, visszafelé tart. Látja, nem lett semmi baj. Szépen kiérnek a partra. (Gúnyosan.) S ennek a derék hajósnak eszébe sem jut, hogy milyen hatalom volt ő ez órában, hogy mások sorsát tartja a kezében.

Az öreg : Még nem értek partot. Addig esetleg megnyílik a szeme. Az én munkásaimnak egy napon világosság támadt az agyukban. Hirtelen. Egyik napról a másikra. Megérezték, hogy a kezükben vagyon.

A fiatal : Sztrájkba léptek ?

Az öreg : Követelték, hogy emeljem föl a bérüket. Megadtam. Követelték, hogy szállítsam le a munkaidőt. Megtettem. Mindent megadtam, min-

dent megtettem, mert világosan éreztem, hogy a kezükben vagyok. — Óh, hogy gyűlöltem ezeket az embereket.

A fiatal : Gyűlölte őket, mert igazságot akartak ? Mert emberi életet akartak élni ?

Az öreg : Mert a kezükbe kerültem. Mert a hatalmukba jutottam. Mert visszaéltek a hatalmukkal.

A fiatal (mosolyogva) : Csak éltek vele.

Az öreg : Sohasem tudtam megbocsátani ez embereknek. A gyárba be sem tettem a lábamat többé. Csak telefonon adtam ki a parancsokat s egy telefonkészüléken hallgattam messziről, a szobámban a gépek zakatolását, a munkások gyűlöletes hangját. Milyen elégedettek, milyen büszkék voltak. Milyen boldogok és diadalmasok. Azt hitték, hogy a kezükben tartanak örökre.

A fiatal : Eszükbe sem jutott. Csak annak örültek, hogy magukat fölszabadították.

Az öreg : Azt hitték. Pedig a kezemben voltak. Mind a négyszáznak az élete a kezemben volt.

A fiatal : Az élete ? Az ön kezében ?

Az öreg : Csak egy gombot kellett megnyomnom s a villamosáram rázuhintott volna egy kalapácsot a gyárban elhelyezett robbanóanyagra. Mind a levegőbe röpültek volna.

A fiatal (ránéz az öregre) : Irtózatos gondolatai vannak önnek. Pedig milyen szelid, nyájas az arcza. (Kissé arrább húzódik az öregtől.)

Az öreg : S milyen nyugodtan, milyen öntelten jártak be a gyárba. Mintha az övék lenne, mintha otthon lennének. Milyen vidámak, milyen gondtalanok voltak. Hogy nevettek, hogy tréfálkoztak, hogy tervezgettek. S sohasem jutott eszükbe, hogy

egyetlen ember hatalmában vannak, hogy annak egyetlen ujjnyomásától függ az életük. Hát nem rettenetes az, hogy négyszáz ember sorsa egyetlen ember kezére lehet bízva ?

A fiatal : Rettenetes, hogy ilyen gondolatok támadhatnak az emberi agyban. Tudja-e, hogy nem szeretnék az ön kezében lenni ?

Az öreg : Én sem az önében.

A fiatal : Nem támadna bennem soha ily pokoli gondolat.

Az öreg : Nem tudhatja. Mindnyájunkban kering egy pár csöpp a Néró véréből s mindnyájunk lelke alján ott kering az őseMBERI alapvonás. Kegyetlen egy állat az ember. Ha jóllaktunk már minden örömmel, minden dicsőséggel, minden szerelemmel, minden pénzzel, ha elfásulunk minden iránt, akkor a lelkünk még mindig édesen megre meg egy kis vérre, mely mások testéből omlik ki, egy kis kínzásra, melyektől mások vonaglanak. S kéjes borzongás fog el bennünket arra a gondolatra, hogy ha akarjuk, négyszáz ember halálos üvöltését fogjuk hallani a biztos távolból s hogy véres roncokba szakíthatjuk bűnhődés nélkül azok testét, kik bennünket kizsartottak.

A fiatal : Csak a magukét követelték. Nem követtek el semmi garttettet.

Az öreg : S ezek az emberek újra eljöttek hozzám követelődzni. Megint azt akarták, hogy emeljem föl a bérüket.

A fiatal : Megtagadta ?

Az öreg : Megadtam. Mindent megadtam, amit kértek.

A fiatal : Belátta, hogy igazuk van.

Az öreg : Azt akartam, hogy azt higgyék, hogy

erejük van. Mindnyájan elhitték. Négyszáz ember és mind a négyszáz oly önhitt, oly ostoba. Mind azt hitte, hogy a hatalmukban vagyok s egynek sem jutott eszébe, hogy a kezemben vannak.

A fiatal : S aztán ?

Az öreg : S aztán egy nap a gyár a levegőbe röpült.

A fiatal (fölugrik, rémülettel) : Igazat beszél ? Megtette ?

Az öreg (rekedten) : Mind a négyszázan ott voltak. Egy sem hiányzott. Úgy jöttek be, mint juhok az akolba, bambán, ostobán. Egynek sem jutott eszébe, hogy annak a házába lépnek, kit halálosan megbántottak. Akit kifosztottak. Nem gondoltak rá, hogy a kezemben vannak.

A fiatal : Irtózatos ! Micsoda rettenetes lélek lakik önben ? (Undorral.) És én kezet fogtam magával. Együtt járkáltam. Kerestem a társaságát. Micsoda pokolbeli lélek szállt magába ? (Egyre növekvő indulattal.) Gyilkos ! Aljas orgyilkos ! És még elmondja nekem ! Nem fél, hogy tüstént följelentem ? Négyszáz ember ! Négyszáz ártatlan ember !

Az öreg : Mi köze hozzájuk ? Mit törődik velük ? Csak azt tettem velük, amit ők velem. Éltem a hatalmammal.

A fiatal : Gyilkos ! Följelentem !

Az öreg (megvetőleg) : Mit ér vele ? Husz év előtt volt. Elévült.

A fiatal : Az mindegy. Akkor is kikiáltom mindenkinek, hogy gyilkos. Hogy emberbőrbe bújt pokolbeli lény. Hogy kerülje mindenki, hogy félre ne vezessen senkit a nyájas, mosolygós ábrázata. Miért mondta el nekem ezt az irtózatot ? Mi közöm nekem a maga gáztetteihez ?

Az öreg: Egyszer csak el kellett mondani valakinek. Épp ma husz éve. S maga olyan jó embernek látszik.

A fiatal: Tüstént följelentem. Nem tartom magamban egy perczig sem. (Megindul.)

Az öreg (elhalványodva): Csakugyan megtenné? Nem könyörülne?

A fiatal: Megteszem.

Az öreg (remegve, fölindultan): Csillapodjék. Üljön vissza mellém. Csak tréfa volt az egész. Próbára akartam tenni. Magát is, magamat is. Bízni akartam valakiben, kezébe tenni a sorsomat. Maga olyan jó embernek látszott. Emberszeretőnek. Megértőnek. És nem állotta ki a próbát. Csak egy perczig voltam a kezében, már itélt fölöttem, döntött a sorsom fölött. Engem nézett? Vizsgálta, hogy mit érdelek? Gondolt-e arra, hogy milyen keserőségek, bántalmak érhettek engem? Nem, csak magát nézte, csak azt érezte, hogy irtózik az ilyen büntől s hogy csak úgy könnyíthet magán, ha engem elárul. Csak azt tudta, hogy a kezében vagyok, hogy a hatalmában vagyok. S már el akart bánni velem. Érti már, hogy miért nem akarok mások kezében lenni?

A fiatal (szégyenkezve): Csak tréfa volt! Csak próba volt! Óh, be kegyetlen próba volt! (Visszaül az öreg mellé.) Hanem milyen halálos komolysággal, milyen élethűen tudta elmondani. (Gyanakodva.) Igazán csak próba volt? (Nézi az öreget.) Nagyon rossz színben van.

Az öreg: Gondoljon, amit tetszik. Most már nem törődöm a véleményével.

A fiatal: Bocsásson meg, ha megbántottam. Rosszúl van?

Az öreg (elhalványodik, szemei kidüllednek,

melle görcsösen zihál. Idegesen keresgél zsebeiben) :
Az üveget ! Az üveget !

A fiatal (fölugrik) : Rosszúl van ? A roham ?

Az öreg (kétségbeesetten mereszti rá szemeit, fulladozva) : Az üveget !

A fiatal (izgatottan kiforgatja a zsebeit, egyiket a másik után, aztán lehajlik a földre, keresgélni kezd, a homokban eléje csillan az üveg. Megkönnyebbülve) : Megvan !

Az öreg (új erőre kapva) : Adja ide ! Gyorsan adja ide !

A fiatal (oda akarja nyújtani, aztán tétovázva megáll) : Mondja meg az igazat, csak próbára akart tenni, vagy csakugyan megtette ?

Az öreg (kétségbeesetten kapkod az üveg után, szemeibe kiül a rémület. Elhaló hangon) : Az üveget . . . a cseppeket . . .

A fiatal (remegő hangon) : Az isten irgalmára, a pokol hatalmára, mindenre, amiben hisz, kérem, hogy mondja meg az igazat !

Az öreg (rémülten rámereszti szemeit. Egyre görcsösebben rángatózik.)

A fiatal (sürgetőleg) : Feleljen : megtette ? Igazán megtette ?

Az öreg (ránéz szomorúan, szemrehányólag. Nem felel. Feje hátrahanyatlik.)

A fiatal (ijedten hozzáugrik, szájába önt az üvegből. A cseppek az öreg szakállára folynak. Az üveg a földre esik.)

A nap teljesen eltűnt. A sötétség hirtelen beáll. Néhány erős evezőcsapás hangja hallatszik, nagy loccsanás. A hattyúk szétrebbennek. A csónak kiköt a parton.

Enyém?

Vaskóh László nem várta be a felolvasás végét, hanem mikor a felolvasó az utolsó lapot vette kezébe, szép csöndesen kisurrant az ajtón. Gondolatokba mélyedve haladt lefelé a lépcsőn, s gépiesen, szinte öntudatlanul gombolta be kabátját s huzogatta keztyűit. Odakünn a csípős deczemberi szél csapott arczába, de ez sem volt képes megzavarni gondolataiban. Kimondhatatlan boszúságot érzett.

Azért ment a felolvasásra, hogy ott Hollósinével találkozzék, s bár az asszony, mióta megismerkedtek, még nem mulasztott el soha egyetlen találkozást sem, ma nem jött el mégsem. Pedig tudta, hogy nincs semmi baja, hiszen délután még látta az urával és Tarjánnal sétálni s nagyon megelégedettnek, jókedvűnek látszott. Már akkor megütődött azon, hogy olyan közönyös mosolygással fogadta köszöntését s tekintetéből nem sugárzott semmi öröm, semmi biztatás. De egy pillanatig sem jutott eszébe, hogy nem fog eljönni, s meglepetve, később boszankodva és sértődötten, azután meg dühös haraggal gondolt az asszonyra, mikor hiában kereste a megszokott helyén. Előbb még mindig azt remélte, hogy talán csak megkésett s miközben szorongó figyelemmel leste az ajtónyílást, szórakozottan hallgatta a felolvasót. Annyira elfoglalta az ideges, türelmetlen várakozás, hogy eleinte semmit sem értett az egészből s csak töredezett mon-

datok, összefüggéstelen szavak jutottak agyába; később azonban, mikor kifáradt a várakozásban s belátta, hogy ma hiában vár az asszonyra, önkénytelenül figyelni kezdett, s bár mindig úgy képzelte, hogy őt az ilyen elvont, gyakorlati értékkel nem bíró okoskodások, melyeket ő csak felnőtt gyerekek játékának nevezett, sohasem érdekelhetik, most olyan meglepő, előtte teljesen újnak tetsző, szokatlan és mégis mindjárt elfogadhatónak látszó, képtelen és mégis valószínű felfogással ismerkedett meg, hogy egyre növekvő érdeklődéssel követte a felolvasó gondolatmenetét s újabb boszúságot érzett, hogy még most az úton is kénytelen a hallottakkal foglalkozni, ahelyett, hogy a maga dolgára gondolna.

Gyalog indult meg a lakása felé vivő hosszú útnak s igyekezett összefoglalni, amit odabenn hallott.

— Mondhatjuk-e valamire igazán és a valóság-nak megfelelően, hogy az a mienk? Az emberiség olyan sokat foglalkozott a tulajdon fogalmával és jelentőségével, annyit beszéltek és írtak mellette és ellene, hogy elfelejtették észrevenni, hogy a valóságban tulajdon nem is létezik. Legalább nem olyan értelemben, mint ahogy mi a tulajdont felfogni és magyarázni szoktuk. Senki sem mondhatja, hogy van valami, ami felett teljesen szabadon, korlátlan kizárólagossággal rendelkezhetnék. Nem azokat a formai korlátokat gondoljuk, melyeket az állami hatalom, a törvény állít fel, hanem azt a titkos, kiismerhetetlen természeti törvényt, mely a földön létező minden dolgot láthatatlan kapcsolatokkal olyan szoros egységbe fűzte, hogy minden létező a többiek szolgálatára van rendelve, s az, amiről legjobban meg van győződve, hogy az övé, tulajdon-

képpen egész másokat illet. Valami, amiről egész bizonyosan hiszem, hogy az enyém, s amit sohasem volt szándékomban tulajdonomból kibocsátani, csak addig maradhat birtokomban, míg meg nem jelenik az a valaki, akit az tulajdonképpen illet s én akarva, nem akarva kénytelen vagyok neki átengedni. Talán sohasem látom, sohasem beszélek vele s mégis elveszi tőlem, ami őt illeti. Mi csak termelői és őrizői vagyunk az értékeknek s a természet szokott kétszínűségével, csak azért oltotta belénk azt az érzést, a korlátlan birtoklás gyönyörét és vágyát, az »enyém« gondolatát, hogy egész biztos legyen abban, hogy termelni fogjuk azt, ami kell s hogy annál jobban megőrizzük annak számára, akinek szánta. Semmi sem a mienk, még a soha el nem mondott, soha le nem írt gondolatunk sem. Ki ne tapasztalta volna, hogy egy eszméjét, melyről soha senkinek sem szólt, mások valószínűsítják meg, egy gondolatát, melyet senkinek el nem árult, mások hangoztatják? Lehetséges volna, hogy két ember ugyanazt gondolja? Elképzelhető, de ehhez szükséges volna, hogy mind a kettőnek egyforma gyorsan folyjon a vére, egyforma állapotban legyenek az idegei, egyforma számú tekervénye legyen az agyuknak, egyforma színe legyen a kedvesük hajának, egyforma tudása legyen a szakácsuknak, egyforma ereje legyen a boruknak, egyforma súlylyal nyomja őket az adósságuk s egyenlő hőfokra legyen befűtve a szobájuk. Szóval annyi minden apró, mellékes körülménynek kellene találkozni, hogy két ember ugyanazt gondolhassa, hogy azt fel sem tételezhetjük, hanem sokkal valószínűbbnek és elfogadhatóbbnak látszik az a feltevés, hogy mint mindennek a világon, az el nem mondott és

le nem írt gondolatoknak is megvan a maguk titokzatos mozgásuk, s az, ami az én agyamban termett, amiről feltétlenül meg vagyok győződve, hogy az enyém, egy ismeretlen úton megteszi a maga vándorútját, s egy idegen, távollevő személy agyából pattan a világ elé. Szóval semmi sem a mienk, a gondolatunk sem biztosan a mienk. Örök bolygás, örök forgás! Ez a természet-törvény. S csodálatos, hogy az emberek oly görcsösen ragaszkodnak dolgaikhoz, mintha azt, amit ők tulajdonuknak neveznek, ki tudnák vonni e törvény uralma alól.

Vaskóh hosszasan eltűnődött e gondolatlánczon s aztán kételkedve rázta meg fejét.

— Lehetetlen, lehetetlen. Ami az enyém, az mégis csak az enyém. Erőszak, vagy véletlen esemény elveheti tőlem, de addig, míg birtokomban volt, mégis csak kizárólag az enyém volt. Ha annyira képtelenség nem volna, igazán megdöbbenő volna az a gondolat, hogy azt, amit a magunkénak hiszünk, voltaképen csak mások számára őrizzük. De hát lehetetlenség. Nem érdemes tovább törni rajta a fejem.

Azután, hogy megszabaduljon a haszontalan tépelődéstől, újból Hollósinéra gondolt.

— Miért nem jött el, mikor megígérte? Talán mégis valami baja támadt volna? Vagy talán haragszik? De miért? Talán szakítani akar? De hiszen még nincs három napja, hogy forró csókok között esküdözött, hogy örökre az enyém lesz. Az enyém? Vajjon csakugyan az enyém-e? A férje is azt gondolja, hogy az övé. Hát melyikünké igazán? Talán egyikünké sem, hanem egy harmadiké? Talán Tarjáné?

E gondolatra ökölbe szorúltak a kezei a zsebeiben.

Gondolataiból egy durva, nyers hang riasztotta fel.

— Nagyságos úr, az istenért adjon vagy két krajczárt. Két nap óta nem ettem, nem bírom tovább az éhséget.

Felpillantott. Egy torzonborz szakállú, szálás, rongyokba burkolt csavargó állott előtte. Mintha a földből bújt volna elő, olyan hirtelen termett előtte. Már künn járt a külváros valamelyik utcáján s az egész vidék teljesen néptelen volt.

A rongyos ember hangjára ösztönszerűleg kivette zsebéből kezét, hogy kibontakozzék, s odaadjon neki néhány fillért. De mikor megpillantotta, s szemeibe nézett, meggondolta magát. A csavargó szemei félelmesen, parancsolólag villámlottak. Nem a megalázkodás, nem a nyomor villant elő e szemekből, hanem a követelés.

Vaskóh maga sem tudta miért, felboszankodott. Bántotta a követelő, parancsoló tekintet, a durva hang. Ha éhezik és más ember könyörületére szorúl, akkor kérjen tisztességes módon. Sértve érezte magát, s talán nem is akart kigombolózni a hidegben.

Kurtán rászólt:

— Nincs pénzem, hagyjon békében.

Alig haladt pár lépést, már megbánta. Jószívűsége felülkerekedett benne. Még sem járja, hogy ilyen kemény télben nem könyörül meg egy éhező emberen. Esetleg elpusztulni enged egy embert, mert éhségtől gyötörve, nem olyan hangon szólott hozzá, mint a szalónokban szokás. Eszébe jutott, hogy tárczájában éppen két krajczár aprópénze

van, melyet azért készített elő, mert át akart menni a hídon. Még az a mentsége sem lehet maga előtt, hogy nem lett volna aprópénze. Aztán újból eszébe jutott, amit az imént a felolvasáson hallott. Elmosolyodott. Talán ez volna az az ember, kinek a két krajczárját őrzöm? Nem, ez a két krajczár igazán az enyém, s ha akarom, odaadom, ha akarom, nem. Azután megint tünődni kezdett. Vajjon csakugyan, ha akarom? Hogyan ébredt fel bennem a részvét, a sajnálkozás? Hiszen én nem akartam neki adni, mi az, hogy most mégis úgy érzem, hogy oda kellett volna adnom, s talán, ha újból kérné, akarva, nem akarva oda is adnám. Az enyém ez a pénz, vagy az övé?

A következő utczasarkon újból elékerült a csavargó.

— Csak két krajczárt adjon, uram. Mondom, hogy éhezem.

Hangja fenyegető volt, szemeiben a düh, vagy talán az éhség lángolt.

Vaskóh megkeményítette akaratát.

— Ez az ember igazán követelőzik. Meg kell mutatnom neki is, magamnak is, hogy ami az enyém, az az enyém. Csak azért sem adok.

Azután hangosan szólott:

— Mondtam már, hogy nem adok. Hordja el magát.

Azután sietni kezdett, mert kissé veszedelmesnek tartotta ezt a néptelen, kihalt utcát, sarkában ezzel az éhes, elkeseredett csavargóval. Ha nem szégyelte volna, futásnak eredt volna. Messziről azonban a villamos csengetésének hangjai hallatszottak. Tudta, hogy nemsokára egy forgalmas utczába kerül, s ez megnyugtatta.

A csavargó azonban nemsokára utólérte s harmadszor is megszólította. Hangja most már dühös, parancsoló volt, csaknem kiáltott:

— A két krajczáromat akarom, hallja az úr!

Vaskóh gúnyos mosolyra húzta a száját és megszólalt:

— A maga két krajczárját? Talán az enyémet gondolja? Ezt azonban más hangon kell kérni. Ha el nem kotródik, tüstént rendőrért kiáltok.

Többet nem szólhatott, mert egy fényes penge villant meg szemei előtt, a következő pillanatban valami kis szúrást, utána jóleső meleget érzett, aztán megtántorodott s eszméletlenül terült el a kövezeten.

Mire magához tért, ágyában feküdt s az orvost és egy rendőrtisztet pillantott meg az ágya előtt.

— Kirabolt a gazember, úgy-e? — Ez volt az első kérdése.

A rendőrtiszt válaszolt:

— Nem, vagy legalább nem egészen. Mert tárczáját zsebében találtuk s pénz van benne.

Odanyújtotta Vaskóhnak a tárczát s ő megszámolta pénzét.

Pénze teljesen érintetlen volt. Csak a két krajczár hiányzott.

Vaskóh bámulva és méltatlankodva kiáltott fel:

— Hát két krajczárért? Ezért szúrt le a gazember?

Elmondta a támadás történetét s olyan pontos leírását adta a csavargónak, hogy még akkor este elfogtak egy embert, kire a leírás teljesen ráillett s kinél olyan kést találtak, melylyel könnyen lehetett olyan sebet ejteni, aminő Vaskóht érte. Minthogy az orvos nagyon aggasztónak találta a beteg állapo-

tát, a letartóztatott ember pedig tagadott, a vizsgáló bíró azonnal a beteg lakására kísértette a fogolyt, hogy az áldozattal szembesítse.

— Felismeri ebben az emberben támadóját? — kérdezte a vizsgálóbíró.

Vaskóh rápillantott az előtte álló emberre. Bár látását már kissé megzavarta a sebláz s fejét is nagyon nehéznek érezte, mégis tüstént, az első pillantásra megismerte az alkonyati támadót. Ugyanaz a torzonborz bajusz és szakáll, elzüllött, elállatiasodott arcz, rongyokba burkolt, nagy, idomtalan test. Csak a szemekből nem villogott az a kegyetlen tekintet. Közönyösen, hidegen nézett áldozatára. A jólalakott, egészséges állat közömbös, bamba tekintével.

Vaskóht nagyon felháborította ez a közömbös, részvétlen tekintet. Valóságos gyűlöletet és undort érzett ez ember láttára, kiben a legkisebb megbánás, szánalom sem támad, mikor maga előtt látja lázban égve, szinte holtra válva azt, kit ő nyomorult pár fillérért leterített.

— Hát csakugyan vannak ilyen minden érzésből kikopott állatok, kik könyörtelen hidegvérrel képesek embert ölni a semmiért? Hát miért szúrt le? Mert éhes volt? Mert nem adtam oda neki a pénzemet?

De gyűlöletét hirtelen valami más érzés váltotta fel. Egyszerre mintha valami világosság támadt volna az agyában, egészen másképp látta a dolgot. A gyűlölet egy pillanat alatt nyom nélkül eltűnt szívéből s helyette valami szánakozást, megbánásfélét kezdett érezni.

Magát okolta.

— A pénzemet? De hát olyan bizonyosan

enyém volt ez a pénz? Mivel voltam én különb, akinek az a pár fillér igazán semmise, mint ez az ember, akire nézve talán az életet jelentette? S vajjon megmondhatom-e én, hogy ez az ember szúrt le engem s nem inkább valami titokzatos, megfoghatatlan erő, valami kényszer vezette a karját, hogy hozzájuttassa a pénzt, mely neki az életet jelentette? Mondhatom-e magamról, hogy én ugyanaz az ember voltam akkor, aki vagyok, hogy én, a jószívű, a gavallér ember, érthetetlen csökönyösségből, most már megfoghatatlan botor érzések hatása alatt megtagadtam egy éhező embertől egy garast, egy semiséget?

A vizsgálóbíró egy darabig várt a válaszra. De amikor észrevette, hogy a betegen egyre jobban elhatalmasodik a láz, megijedt, hogy kisiklik kezéből a bizonyíték. Azért megismételte a kérdést, de most már sürgetően, szuggesztív rábeszéléssel:

— Úgy-e felismeri támadóját? Úgy-e felismeri ez emberben a tettet?

Vaskóh ereje nagyon elgyöngült, agyára valami áthatlan homályt érzett rátelepedni, de még volt annyi akarateroje, hogy halkán, de világosan és tisztán érthetően felelhetett:

— Nem!

A Mester halála.

Tass Mihály korán reggel táviratot kapott.

»Jöjjön azonnal, a Mester halálán van. Halálos ágyán látni kívánja, önre akarja bízni utolsó rendelkezéseit.«

Tass nagyon megdöbbsent.

— A Mester halálán van? Még alig hetven-éves s már vége lenne? Ilyen hamar? Az lehetetlen. A nagy gondolkozóknak hosszabb időt szokott juttatni a végzet.

Sietve csomagolt s azonnal a vasuthoz hajtatott, hogy az első vonattal bemehessen a fővárosba. Az úton folyton a Mesterre gondolt. Maga elé idézte finom, nemes vonásait, az értelemről sugárzó, okos, átható szemeit, kellemes, muzsikás hangját, mindent megértő, s mindenben felülemelkedő, elnéző mosolyát. Végiggondolt azon a kemény, harcos, munkás életen, melyet ez a nagy, nemes szellem végigküzdött, mely szűztiszta volt s melyet nem homályosított el semmi folt, semmi gyöngeség. Az egész élet egy nagy, nemes háború volt, melyet egyetlen ember folytatott az egész emberiség ellen az emberiségért. Milyen egyedül volt, mikor első könyvével a világ elé lépett! Hogy gúnyolták, hogy szidalmazták, hogy rágalmazták. Nem volt más védelmezője, csak ön-maga s azok az új eszmék, a hatalmas gondolat, a

mély meglátások, melyeket hirdetett. Hanem ők így együtt hatalmasan tudtak verekedni. Amint multak az évek s az első könyvhöz sorakozott a többi, lassanként átalakult az egész világ gondolkozása. A régi, lármás ellenfelek lassanként elhallgattak, a megértők, a hívők tábora egyre növekedett, s az új generáció már abban a tudatban nőtt fel, hogy Lóth Gáspár az emberiség egyik legnagyobb jóltevője, ki lángelméjével s szakadatlan munkásságával világosságot gyújtott a sötétben botorkáló emberek számára.

És most mégis meg fog halni. És az, ki csak az emberiségért élt, ki soha magára nem gondolt, kinek nem volt kora ifjúságától kezdve soha egyetlen vágya, egyetlen célja, mely nem az egész világot érdekelte volna, magának fog meghalni. Megosztónak az örökségén, aztán elfelejtik. A katedrát bizonyosan Lonkay öröklí, jutott hirtelen eszébe s kissé keserű mosolyra húzódott a szája. Engem bizonyosan nem neveznek ki, mert tudják, hogy én voltam a mester legkedvesebb tanítványa s így majd csak a szeretetét fogják örökségül kiosztani. Lonkay éles, kritikus elme, előretörő, hírre vágyó ember, ki ha alkotni nem képes is, rombolni annál inkább. Bizonyosan szétszedi a mester munkáit, kimutatja annak hibáit, tévedéseit s ha a mester nem tud már védekezni, olyan kicsinek mutatja Lóth Gáspárt, hogy mellette nagynak lássék Lonkay.

A halandó tragikum a halhatatlanság, gondolta szomorúan. Miért is nem semmisül meg teljesen, ami elmúlásra született? Miért nem tűnik el a mű alkotójával egyszerre, miért kell azt lassan, apránként sárbataposni, elpusztítani? Nincs olyan nagy halott, kit fel ne falnának az elevenek, ha még olyan kicsinyek is.

Aztán eszébe jutott az a húsz vaskos könyv, mely a Mester nevét hirdeti, s lassanként megnyugvás szállott szívébe. Nem, ezeket nem lehet elpusztítani, gondolta, ezek örök életűek, mint maga a természet, mert a természet törvényeire vannak felépítve.

A nagy ember lakása tömve volt látogatókkal, kik kíváncsian lesték a beteg szobájából kiszivárgó híreket.

— Estig meg fog halni — ezt súgták Tass Mihály fülébe.

Tass megindultan lépett be a szobába s megállott a beteg ágyánál.

Az tüstént megismerte s kezét nyújtott neki.

— Isten hozta, kedves barátom, már attól féltem, hogy megkésik. Bár ma olyan frissnek és könnyűnek érzem magam, hogy ha a doktor nem nézne olyan kétségbeesett arczczal rám, azt hinném, hogy még felgyógyulhatok. Vajjon nem tévesztette el az időt, kedves doktor úr? Nem ajándékozhatna még néhány napot? Nagyon jól fel tudnám használni.

Az orvos mosolyogni próbált.

— Ha tőlem függne, professzor úr, nagyon szívesen. S végre is minden lehetséges. Magam is azt hiszem, hogy tévedtem.

— Nagyon siettet, kedves doktor. Csak nem akar szobrot az ellenségeimtől? Úgy mint Hadrián császár orvosa, kinek a császár halála után szobrot állítottak a rómaiak ezzel a felírással: A haza megszabadítójának. Az orvos mindig hálát érdemel és köszönetet. Ha a beteg felgyógyul, a betegtől, ha meghal, az örököseitől.

Tass elbámult. Ez az ember halálán volna? Akinek beszéde ilyen élénk, szelleme, emlékező-

tehetsége ilyen friss? Aki így játszik a halállal? Nem, ez tévedés. A haldokló komolyan veszi a halált. Az orvoshoz fordult.

— Én is azt hiszem, doktor úr, hogy a Mester rövidesen jobban lesz.

Az orvos sértődött mosolylyal válaszolt.

— Ön jobb orvos, mint én, mert ön derűt és életkedvet öntött a mi kedves betegünkbe. A professzor úr beszélni akar önnel, én tehát egy félórára magukra hagyom önöket. Reményelem, mire visszatérek, jó hírrel fog szolgálni.

Mikor az orvos kilépett az ajtón, a beteg Tasshoz fordult.

— Ne áltassuk magunkat, kedves barátom, tudom, hogy én még ma meghalok. Tudom, hogy ez a látszólagos frissesség, ez a jóérzés, az utolsó fellobbanás a nagy nyugalom előtt. De hát ne beszéljünk erről, ezen úgy sem változtathatunk. Használjuk fel a hátralevő kis időt hasznosabb dologra. Tudja, hogy utolsó munkám, melyen tíz év óta dolgozom, még befejezetlen. Szeretném, ha ezzel még megajándékozhatnám az emberiséget. Ebben akarom közkinccsé tenni a legmélyebb, legtermékenyebb gondolatomat, mely hivatva van, hogy új életet teremtsen az emberiség számára. Nekem már nincs időm a munka befejezéséhez. Azért kértem, hogy ön írja meg e munkát. Egyedül ön képes erre.

— Óh, kedves Mester, e munkát önnek kell befejezni. Önnek meg kell gyógyulni, mert nem végezte be feladatát. Hogy volnék én képes önt helyettesíteni? Az én kis tehetségem az ön lángelméjét.

— Tehetség? Lángelme? Higyje meg, hogy nagyon keskeny híd választja el e kettőt egymástól.

— Tudom. De e keskeny hídnak nagyság a neve.

— Nem, hanem szerencse. Szerencse, véletlen, kedvező körülmények teremtik a tehetséget azzá, amit lángelmének neveznek az emberek. Higgye el, hogy az átlag fölötti emberek közt nincsenek olyan nagy különbségek, mint az eredmények után képzelek az emberek. A talentum keres, a zseni talál. Ez az egész különbség. Nekem elhiheti, hiszen engem lángelmének csúfolnak.

— Az is, Mester. S elméjénél csak a szerénysége nagyobb. Hogy lehet kettőnket összehasonlítani? Nemcsak az elménket, hanem az életünket is. Önt, aki egész életét egyetlen célnak, az emberiség boldogításának szentelte, ki soha önmagára nem gondolt, velünk apró emberekkel, kik csak magunkkal, a magunk apró céljaival, sikereivel, örömeivel törődünk egész életünkön keresztül.

A Mester ráfüggesztette komoly, okos szemeit Tassra s csöndesen mondotta :

— Mondom, hogy az emberek mind egyformák. A cél ugyanaz, csak a módok és eszközök változók. Hanem kérem, hogy siessen, újból gyöngébbnek érzem magamat. Keressen papírt és tollat, hogy jegyezhesse, amit mondani akarok.

Tass az íróasztalhoz sietett, tollat és papírt keresett elő s visszatért a beteg ágyához. Rémülettel látta, hogy a beteg hátrahanyatlott, szemei lecsukódtak s izgatottan hánykolódik. Segítségért akart kiáltani, de észrevette, hogy a beteg ajkai mozognak, előbb töredezett szavakathallott, majd egész mondatokat. Mozdulatlanul maradt s egész erejét megfeszítette, hogy egy hangot el ne veszítsen, amint a beteg szólt :

— Miért tapsolnék, miss Maud? Az adagiot elhibázta, s az már rosszul játszik, aki nem tökéletesen játszik. Hogy a többiek eszeveszetten tapsolnak? Azt hiszi, a taps a művészetének szól? Emlékszik még, csak a múltkoriban olvastuk, hogy mondta Tieck csizmás kandurja : »Oh, be gyönyörűen énekel ez a fülemile. A hányszor a hangját hallom, mindig étvágyam támad, hogy felfaljam.« Nem tudja, hogy mikor egy ilyen szép leány hegedül, ez a sok frakkos férfi mind csupa csizmás kandurrá változik?

A beteg mélyen sóhajtott s aztán folytatta :

— Az egész világ bámul engem, miss Maud. Tud maga erről? A hány könyvem megjelenik, annyi diadal. Én vagyok a legnagyobb gondolkozó, az emberiség jóltevője, mindenki meghajlik előttem, mindenki bámul és csodál. Csak magának voltam kicsi. S én odaadnám az egész világ hódolatát a maga egyetlen barátságos mosolyáért. Mindenki azt hiszi, hogy az emberiségért dolgozom, csak én tudom, hogy minden gondolatom a magáé. Dolgozom, össze teszem az éjt a nappal, hogy híres legyek, hogy nagy legyek, hogy maga méltónak találjon magához. De maga nem akar tudni rólam, maga is a hírt, a diadalt keresi. A művészetnek akar élni. Én meg az emberiségnek élek, miss Maud.

Úgy látszik kifáradt, mert pár pillanatra elcsöndesedett, de aztán újból beszélni kezdett.

— Most már nem bánna, miss Maud? Már én nem akarom. Olyan fáradtak, olyan öregek vagyunk. Érdemes volt, miss Maud? Hogyan kinlódtunk, hogy gyötrődtünk? Miért? Kiért? Másokért vagy magunkért? Mindenki azt hiszi, hogy másokért, csak mi tudjuk, hogy magunkért. Mindenkinek hazudtunk

mindenkit megcsaltunk. Magunkat is megcsaltuk ; azt mondtuk, az életet keressük s a halált találjuk.

Elhallgatott s gyorsan, zihálva kezdett lélegzeni. Tass megijedt s megindúlt, hogy az orvosért szalasztasson. A zajra felnyitotta szemeit a beteg s megtört fényű szemeit Tassra függesztve, halk, töredezett hangon mondta :

— Látja, milyen gyöngé vagyok, barátom. Úgy-e, elaludtam? De most már írjon gyorsan. A legmélyebb gondolat —

Hangja elakadt, nem tudta folytatni, csak ijedt szemeinek rebbenésével jelezte, hogy még mondani akar valamit.

Tass közelebb hajolt, hogy megértse a beteg hörgése közül kihallatszó suttogást. Fülét csaknem a szájához illesztette, de csak annyit tudott megérteni, amint a haldokló erőtlenül lehelte :

— Na . . . semmi . . . semmi . . .

Azután nagy csend támadt s Tass megindúlt, hogy hírül adja a Mester halálát.

Amint elhaladt az ablak előtt, kitekintett. Künn, a hideg, csontlágyító, novemberi esőben bandukolt egy rongyos, szomorú csapat. Férfiak, asszonyok, kiket rongyaik között, a vadúl zuhogó esőben csak arról lehetett megkülönböztetni, hogy az asszonyok karján és hátán egy-egy gyerek furakodott a melegítő kendők alá, a férfiak pedig kosarakat, törött butordarabokat, vagy egy-egy táblát czipeltek, melyekről Tass felé piroslott a vérkórba-csoló mondat: Lakást a kiuzsorázott népnek! Földönfutók voltak, kik tüntető sétára indultak, hogy a világ szeme elé tárják, hogy nem akad számukra egy fedél a paloták városában. Tass felismerte őket s elfordult az ablaktól. S a mint tekintete a

könyvállványra tévedt s megpillantotta rajta a Mester műveit, négy-öt nyelvű kiadásban, hirtelen egy szentségtörő gondolat villant át agyán. Úgy érezte, hogy az a sok adat, az a sok tudás, az a sok világító gondolat, a természet törvényeinek az a bámulatos felismerése, az emberek, a társadalmak lényegének, fejlődésének ama helyes meglátása, melyeket egy fényes elme egy hosszú élet szakadatlan munkájában e könyvekben egybehalmozott, mind csak értéktelen czifraság, hogy a világ semmivel sem jobb, az emberek semmivel sem boldogabbak ezekkel, mint ezek nélkül. Úgy tűnt fel előtte, hogy a Mester utolsó szavai nem egy agóniába esett, halódó ember összefüggéstelen szavai, hanem egy bölcs utolsó vallomása, az igazság beismerése, hogy a legmélyebb gondolat is semmi, haszontalan játékszer s hogy nincs az a gondolat, mely az emberiséget megváltaná, mely ne egy emberért, hanem az egész világért született volna.

Maga is megrettent, hogy szentségtörést követ el, hogy el akarja rabolni egy halottól a dicsőséget. Félve nézett a Mester arczára, mintha attól tartana, hogy megtudhatná, mit gondolt.

A Mester azonban szelíden, nyugodtan pihent, mint egy gyermek, ki még nem gondolkozik.

Tass sóhajtott, hirtelen felnyitotta az ajtót, s megindult, ünnepélyes hangon jelentette a vára közöknak:

— A Mester kiszenvedett.

Ősök és utódok.

A vacsora már vége felé járt s Garami Tibor úgy érezte, mintha valami könnyű mámor köde borúlt volna agyára. Nem sokat ivott s így maga sem tudta, hogy a nehéz borok illatától vagy a mellette ülő szép asszony rávillanó szemeinek sugárától elevenedett-e fel annyira, hogy egész este oly könnyűnek, vidámnak és szabadnak érezte magát, s hogy oly fesztelenül, elfogulatlanul ömlött ajkairól a szó, mintha nem is ő lett volna a világ legkomo-lyabb, legelzárkózottabb embere. Még az sem hozta zavarba, ha valamelyik inas nesztelen léptekkel háta mögé került, hogy színig töltse félig megürült poharát, pedig máskor, odahaza saját cselédjének belépése is ajkaira fagyasztotta a szót.

Egész este csak ő beszélt. Megnyílt a szíve. S mint a jól elzárt pezsgős palaczból, ha lepattan róla a zár, pezsgve és rohanva gyöngyözik fel a beszorított szénsav, úgy tört elő lelke hirtelen támadt nyílásán a sok rég eltemetett, száz lakat alá zárt emlék, gondolat, tapasztalat, tudás és szellem. Lassanként megrészegedett a saját hangjától, győzedelmesnek, ellenállhatatlan erejűnek kezdte érezni magát s egészen megfeledkezett arról, mily kedvetlenül, félve és elfogódva ült a vacsorához.

Egy hete már, hogy itt dolgozik a kastély új szárnyának tervezetén, de első eset volt, hogy együtt étkezett a kastély urával, János herczeggel. A herczeg

ugyan nagyon szíves, nagyon udvarias volt hozzá, a herczegnőnek is első napon bemutatta s minden tiszteletet megadott és megadatott neki, de Garami mégis teljesen elkülönítve, magában élt és dolgozott, s ha a herczeg olykor fel is kereste s elbeszélgetett vele, mindig megérezhette, hogy csakis mérnökének, intelligens munkásának tekinti, nem pedig vendégének. Ha kezét szorított vele, olyan leereszkedés áradt a finom, puha kéz hűvös szorításából, mint amily leereszkedéssel nyújthatta valamelyik őse kézcsókra kezét a Garami elődeinek, kik valamikor e birtok jobbágjai voltak.

Garamit eleinte bosszantotta a dolog. De csakhamar megnyugodott. Elvégre is ő pénzt keresni jött ide, nem barátságot. Maga is gőgös ember volt s így tisztelte mások gőgjét is. Ha nem élünk is a középkorban, gondolta, a herczegnek is megvannak a maga emberi jogai.

Szorgalmasan, nagy ambícióval dolgozott munkáján s eszébe sem jutott sem a herczeg, sem a herczegasszony. Ha besötétedett s nem látott dolgozni, nekiindult a kastély mögött elterülő erdőnek s éjjelig elő sem került. Nem beszélt senkivel, élt magának és a munkájának s vele sem törődött senki.

Nagyon meglepődött tehát, mikor a herczeg megüzente, hogy vacsorára várja. Eleinte vissza akarta utasítani, de aztán eszébe jutott, hogy még plebejusi féltékenységnek találják magyarázni s csak azért is elment. Pedig mikor átöltözködött, a hideg verejték gyöngyözött homlokán a belső remegéstől és izgatott félelemtől. Érezte, hogy néha nagyobb hősiesség egy vacsorára menni, mint egy háborúba.

Nagyon barátságosan fogadták. A herczegasszony elbájolóan finom és kedves volt, a herczeg

előzékeny és udvarias. Garami még sohasem érezte magát ilyen jól idegen társaságban. Mintha kicserélték volna. Felolvadt a lelke e légkörben s magában megállapította, hogy ezt az egyenlő műveltség s egyenlő gondolkozás okozza. S lassanként érezni kezdte saját fölényét. A hercegnő tágra meredt, csodálkozó szemekkel bámulta s időnként vérhulámok borították el arcát, ha Garami szilaj, tüzes nézésű szemei reátapadtak. A herceg finom mosollyal figyelt beszédére s ritkán szólalt meg, mintha érezné, hogy a hallgatás az okos ember egyetlen fegyvere a kitűnő beszélővel szemben.

Garami tekintete olykor hosszasan pihent meg a hercegen. Elnézte e magas, elegáns alakot, finom mozdulatait, szabályos metszésű, halvány arcát, hófehér ápolt kezeit, pompás szőke haját és bajuszát, csillogó fehér fogait és vérpiros ajkait s amint ott ült vele szemben, nyugodt, csendes tartásával, hideg tekintetével, úgy érezte, mintha nem is vele egykorú ember, hanem egy több száz éves szobor ülne vele szemben, kit akkor faragtak, mikor azt a nehéz, ezüst billikomot, melyet keskeny, fehér kezével oly előkelő könnyedséggel emel piros ajkai közül kivillanó fogai elé. Úgy érezte, hogy több száz esztendő munkájába került, míg olyan símává, szabályossá lehetett faragni, oly fehérré, finommá lehetett gyúrni, csiszolni az anyagot, melyből e szobor öntve volt s mintha a kék szemekből néha-néha kicsillámló hideg kegyetlenség ugyanazon szemekből sugározna reá, melyek kétszáz év előtt oly nyugodtan nézték végig, míg a Garami szépapját halálra botozták.

Olykor meg is riadt e hideg tekintettől, de aztán hirtelen az öröm vagy talán a káröröm érzése

dagasztotta szívét, ha eszébe jutott, hogy e kegyetlenség, mely e hideg szemekből árad, már senkire sem lehet ártalmas s hogy az a százados szívtelenség és önzés, mely e finom, fehér arczról sugárzik, csak azt szívhatja és használhatja ki, aki engedi. S ha rátekintett a hercegnő égő arczára, mohón reátapadó szemeire, s ha néha megérintette ruhája széle, vagy puha ujjainak hegye, akkor diadalmas mámor töltötte meg szívét s úgy érezte, kettőjük között ő az erősebb, a hatalmasabb, a győzelmes, a parancsoló.

A vacsora elég korán ért véget, mert a herceg még az éjjel el akart utazni. A hercegnő hosszasan és melegen szorította meg kezét, a herceg pedig kikísérte a verandáig s igen barátságosan búcsuzott tőle.

Garami mámoros fejjel, a boldogságtól szinte öntudatlanul sétált a park felé. Megremegett a gondolatra, hogy az elhagyott kastélyban egyedül marad azzal a csodaszép asszonynyal, ki vérét olyan izgatott forrásba hozta. Ezen a diadalmas, mámoros estén semmi sem látszott előtte lehetetlennek. Azt megérezte az asszony vágyakozó tekintetéből, hizelkedő, alázatos mosolyából, hogy semmiféle vakmerőséget, erőszakosságot nem találna tolakodónak ezen az éjszakán s ezerféle vakmerő, kalandosnál kalandosabb terv merült fel agyában, hogy mikép juthatna a hercegnő szobájába.

Az éjszaka kissé csípős volt, de nem hűtötte le a forró agyát. A hold bevilágította a park útait s ráragyogott egy thúja erdőcske közepén felállított szoborra. A szobor hófehér arcza rábámúlt a feléje ballagó Garamira gúnyos mosolylyal, gőgös tekintettel, mintha számon akarná kérni, hogy merészel

a jobbágyfiú hivatlanul elébe toppanni. Ugyanaz a finom, nemes arcz, azok a hideg, parancsoló szemek, mint a János herczegé. Garami tüstént ráismert. Harmadik István szobra volt, azé, aki a családnak a herczegi koronát megszerezte s aki Garami ősapját deresen halálra botoztatta. Garami gúnyosan nézett végig rajta s eszébe jutott, hogy most e kevély szobor utódának és képmásának visszaadhatja azt a gyalázatot, melyet az ő ősei szenvedtek e helyen. Maga sem tudta, hogyan kerekedett szívében egyre jobban a szerelmi vágyakozás édes-keserűségébe a boszúvágy keserű-édessége, csak egyre jobban összeelegyedett lelkében a két érzelem s sovár, fojtó, nehéz indulat remegtette meg széles vállait. Még egyszer végigtekintett egy gyűlölködő, megvető pillantással a szobron, aztán leült a szobor előtt levő kőpadra s fejét kezére támasztva, gondolkozott.

Sokáig ült így elmerülve. Végiggondolt egész életén, örömtelen, a szegénységtől és munkától megsavanyított ifjúságán, a bűzhödt hónapos szobákon, a verejtékszagú szobalány- és varrónő-szeretőkön s eszébe jutott az a pompás, ezeréves ápoltságból és jólétből született, finomságban és ragyogásban felnőtt férfi, a hatalmas, gazdag ősök, előkelő, ragyogó, művelt asszonyok ivadéka s pillanatra kétség szállta meg, hogy ez a ragyogó szépségű, illatos, előkelő asszony felcserélné-e, ha csak pillanatokra is, a parasztok ivadékával. Azután ismét eszébe jutott az asszony meleg, vágyódó pillantása, forró kézszorítása s új reménység szállta meg szívét. Érezte, hogy ezen a régi, évszázados egyformaságban maradt helyen is tanyát ütött az új idők szelleme s lehetővé tette, hogy egy szép, erős, művelt

férfi, ha parasztok ivadéka is, úr lehessen a hercegek kastélyában is.

Azután múltak az órák anélkül, hogy érezte volna. Gondolkozott anélkül, hogy tudta volna miről. Egyszerre kocsirobogás riasztotta fel.

— A herczeg most utazik, — gondolta magában.

Aztán sokáig csend volt. Az éjszaka leborította álomba bódító illattal telehintett palástját a nagy kőoszlopokon lomhán elterülő kastélyra s nagy hallgatás támadt. Aztán nagysokára, apró, óvatos léptek reccsentették meg a park porondját. Garami feltekintett. Egy sötét shawlba burkolt karcsú alak közeledett sietős, ijedt lépésekkel. A hold rávetette bánatos világát előbb a szoborra, aztán az asszonyra. Garami rögtön felismerte. A herczegasszony volt. Elébe rohant. Aztán két puha kezecske takarta le szemeit, hogy ne láthasson s egy forró szájacská ajkait, hogy ne kiálthasson.

Mire Garami szobájába osonhatott, már hajnal váltotta fel az éjszakát. A kastély még mély álomban lélegzett, csak a park kezdett ébredezni. Nesztelen léptekkel suhant végig a parkon, anélkül, hogy élő lénynyel találkozott volna. Sietve nyitotta be az ajtót s aztán ijedten visszahőkölt.

Szobájában gyertya égett s Mihály, a komornyik rakosgatta ruháit a bőröndjébe. Mérőeszközei, rajzai már mind össze voltak csomagolva, mintha útra készült volna.

— Maga mit keres itt? — riadt rá a szolgára.

— A kegyelmes herczeg parancsolta, hogy csomagoljam össze a holmiját s itt várjam be, míg vissza tetszik jönni. Mondta, hogy a mérnök úr azonnal utazik. A kocsis már befogott s mindjárt

előáll a kocsi, hogy bevigye a mérnök urat Szántóra, az állomásra.

— Hát nem utazott el a kegyelmes úr?

— Elindúlt, de nemsokára visszajött. Az úton rosszul lett s vissza kellett jönnie.

Garami elgondolkozva nézett maga elé. Érezte, hogy valamit tennie kellene, magyarázatot kérnie s nem volna szabad túrnie, hogy így kidobják. De érezte a ferde helyzetet s még gondolkodásra sem volt ideje, mire a kocsi előállott. Beugrott a kocsiba s rá sem tekintve a szemtelenül vigyorgó komornyikra, hátradőlt a hintó párnájára s vissza sem tekintett, míg a kocsi kirobogott az útra. Pár pillanat múlva újból kocsirobogást hallott. Visszanézett. A kastély kapuján épp akkor gördült ki egy másik hintó. Csak annyit láthatott, hogy egy úti ruhába öltözött magas, karcsú nő ül benne. De a kocsi épp ellenkező irányba rohant s csakhamar elnyelte az út felvert pora.

*

Mikor Garamit pár év múlva újból erre vitte útja, újult erővel ébredt fel lelkében a régi emlék. Csodálatos vágyódást érzett, hogy újból viszontlássa azt az édes arcot, mely élete legboldogabb éjszakájára emlékeztette s ha már nem láthatta, legalább hallani szeretett volna felőle.

Útitársai épp a herczegről beszélgettek s minden tartózkodás nélkül szidták, mint a bokrot, hogy mindenkit kihasznál, mindenkinek a munkáját ingyen kívánja s hogy miatta nem lehet megélni senkinek az egész vidéken.

Garami beleszólt a társalgásba :

— Hát a szép herczegnő itt lakik még?

Útitársai rábámultak.

— Hiszen a herczegnek nincs felesége, mondta az egyik.

— Meghalt? — kérdezte megrettenve Garami.

— Dehogy halt. Hiszen a herczeg nőtlen ember, sohasem is volt felesége.

Garami értelmetlenül nézett rá.

— De hiszen én ismertem. Egy csodaszép, magas, szőke asszony.

— Volt már itt, uram, mindenféle. A herczeg nem barát s szereti a szép asszonyokat. De sűrűn szereti őket kicserélni, mert mindig attól fél, hogy valamelyik a nyakában marad. Ha valamelyiktől nehezen tud szabadulni, a legfurfangosabb ürügyek alatt távolítja el őket. Volt itt egy évekig, ki sehogy sem akart szépszerével távozni s már mindenki azt hitte, hogy örökre itt marad. A herczeg egy napon valami csinos, fiatal építésszt hozatott le Budapestről, hogy a kastélyt renoválja, megismertette a leánynyal, szabadjára hagyta őket s mikor megtörtént a baj, kocsira rakta a férfit is, a leányt is s így szabadult meg tőle. A leány még csak nem is panaszkodhatott, hogy sérelem esett rajta. Így még a végkielégítést is megtakarította, ami nála a legfontosabb.

Mindketten hangosan kacagtak s Garami a haragtól és szégyentől elpirosló arczczal tekintett ki a vasúti kocs ablakán. A vasút már Szántó fölött kanyarodott fölfelé a hegyeknek s épp oda lehetett látni a kastélyra. Fehéren csillant elő a zöld fenyves közepéről a nagy, tornyos épület s bezárt ablakai titokzatos fénynyel csillantak meg Garami szemei előtt, mintha valamit rejtenének előle. A park azonban szabadon állott s Garami belátott épp a

közepébe. Ott állott büszkén, egyenesen egy hófehér szobor, III. István szobra. Gúnyosan, kihívóan tekintett fel a kanyargó vasútra s Garami úgy érezte, mintha e gögös, hatalmas nagy úr intett volna, hogy deresre húzzák s megbotozzák. Megszégyenültnek, megalázottnak érezte magát, mint aki belátja, hogy nyomtalanul tűnnek el a századok, nem változik semmi lényeges, csak a forma s ő is csak arra szolgál, amire ősei, hogy nálánál nagyobbak kihasználják, eldobják és megalázzák.

Öklét fenyegetve emelte a szobor felé, de a vasút, fékjét megeresztve, lefelé száguldott a völgybe, a kastélyt eltakaró hegyoldalon.

TARTALOM.

A sárga ház titka	3
A zsákmány	19
Mások kezében	28
Enyém?	39
A Mester halála	45
Ősök és utódok	56

Érdekes szépirodalmi újdonságok

KIADJA A FRANKLIN-TÁRSULAT.

TÖMÖRKÉNY ISTVÁN :

Ne engedjük a madarat... s más holmik.

Ára 4 korona.

Husz rövidebb-hosszabb történet van e kötetben, valamennyi abból a körből való, amelynek Tömörkény nálunk legkitűnőbb mestere: a szegedi népélet, a városi és anyai nép köréből.

WILLIAMSON :

Miss Randolph utazása.

Regény.

Fordította **DARVAI MÓRICZ.**

Két kötet.

Ára 6 korona.

Ebben a mulatságos és kedves regényben egy amerikai milliomos leánynak Franciaországban tett automobilutazása s közben lejátszódó szerelmi története van elmondva élénk, érdekes képekben.

JULES LEMAÎTRE :

A KIRÁLYOK.

Regény.

Fordította **SCHÖPFLIN ALADÁR.**

Ára 3 korona 60 fillér.

A francia irodalom e kiváló és finom szellemének első magyarul megjelenő könyve. Az újabb irodalom egyik legkitűnőbb és legérdekesebb államregénye.
Kaphatók minden könyvkereskedésben.